БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 174 (4658). 1960 ч. июль 27, среда. | Өртээ 20 көп.

ТЕХНИКАНЫ БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫГЛААР

Амгы чеди чылдың үндезин айтырыын шиитпирлээрин — социализмниң капитализм-биле экономиктиг тайбың чарыжынга шаг-үени эне хай камнап алырын — үүгле техниктиг депшилгениң темпилерин бүгү хемчег-биле бедидип, аңаа үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрүп тургаш чедип алырын СЭКП ТК-ның Пленуму өнзалап демдеглеп тур... деп партия Төп Комитединиң июль Пленумунуң Доктаалында айытган.

Үлетпүрү болгаш транспортту хөгжүлериниң техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедириниң үндезин айтырыгларын чугаалажып көрген СЭКП ТК-ның июль Пленумунга алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжының түңнелинде Тываның үлетпүр бүдүрүлге, транспорт черлериниң ажылчыннары күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. 1960 чылдың баштайгы чартыында продукция бүдүрүлге планын областың бүгү үлетпүр бүдүрүлге черлери 108,1 хуу күүседип, эрткен чылдың ол-ла үеэнге деңнээрге ниити продукция бүдүреринің хемчээлин 24 хуу өстүрген.

Машиналарны, станоктарны болгаш бүдүрүлгениң өске-даа техниказыл бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, күш-ажылды дээре организастап тургаш, баштайгы чартык чылда планын бүдүрүлге черлериниң хөй нуруузу ажыр күүседкен. Чижээ, Элегестиң шахта эргелелиниң ажылчыннары хөмүр дашты казып тыварынга механизмнерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, бо чылдың баштайгы чартыында планын 115 хуу күүседкен болгаш пландан ажыр 8 мүн ажыы тонна хөмүр дашты Төрээн чуртка бергеннер. Тудуг ыяжын белеткээринге электри-биле ажылдаар хирээлерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинің ажылчыннары баштайгы чартык чылда планын 169 хуу күүседип, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужурашканнар.

Ажылчыннарның күш-ажылын эки организастап, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн соксаал чокка бедидип тургаш, Кызыл хоорайның, Шуурмактың, Чадаананың үлетпүр комбинаттарының, Кызылдың № 2 чүк АТК-зының коллективтери 1960 чылдың баштайгы чартыында бүдүрүлге планнарын ажыр күүсеткилээннер. Үстүнде бүдүрүлге черлери планнарын чедиишкиниг күүсетпишаан, продукцияның шынарын бедидерин, бот-үнезин чиигедирин база чедип ап турар. Чүк сөөртүлгезиниң тонна-километр бүрүзүнү бот-үнезин чиигедир планны областың автотранспорт организацияларының хөй нуруузу чедиишкиниг күүсеткен.

Техниканы камныг болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, хүн бүрүде нормазын ажыр күүседип, продукцияның шынарын бедидип, бот-үнезин чиигедип турар мурнакчыларның хүрээлеңи өскен. Чадаана АТК-зының дарганы эш Елисеев, Тываның автосептелге заводунда коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары эштер Кубрак, Кукарин, Чадаананың үлетпүр комбинадының чазалыкчызы эш Кан-оол болгаш өскелер-даа механизмнерни, керекселдерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, мергежилин сокcаал чокка бедитпишаан хүн бүрүде нормаларын 180—200 хуу чедир күүседип турарлар. Чеди чылдың Тывада чаа гудугларының бирээзи болур «Тыва кобальт» комбинатта ажылчын эш Зимин «Э-801» деп күүчүлүг экскаватор машинаны камныг болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, хүн бүрүде нормазын 215 хуудан кудулаттайын турар.

Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээрге, хамыктын мурнунда механизмнерни мергежилдиг болгаш камныг ажылладырын шинээдип алыры, машина, станок, мотор бүрүүнүң халас турар чоруун бүрүн үзүткаары болур. Бо эң чугула айтырыгже чогуур кичээнгейни чамдык бүдүүлге, транспорт болгаш тудуг черлеринде угландырбайн турары хомуданчыг. Чижээ, Сизимниң ыяш ажыл-агый черин (директору эш Скобеев) тудуг ыяжын белеткээринге ажыглаар чаа техника-биле хандырган турбуже, бо чылдың баштайгы чартыында планын үүгле 88 хуу күүсеткен. Кызылдың ыяштан нарын эт-керекселдер бүдүрер фабриказында (эш Валов) ыяш чондурар станоктарны болгаш өске-даа механизмнерни чавыс бүдүрүкчүлүг ажыглап, ажылчыннарның болгаш техниканың халас турар чоруун хаая эвес болдуруп келген. Оон түңнелинде ол бүдүрүлге чери баштайгы чартык чылда планын үүгле 96 хуу күүсеткен. Сүт продуктуларын болбазырадып кылыр керекселдерни Кызылдың сүт заводунда багай ажыглап, ажылчыннарның күш-ажылын чавыс деннелге организастаан. 1960 чылдың баштайгы чартыында планын ол заводтуң үүгле 90 хуу күүсеткенин таварылга деп санап болбас.

Хүлээп алдынган машиналарны, станоктарны, механизмнерни болгаш өске-даа дериглелерни база керекселерни чамдык бүдүрүлге, тудуг черлеринде ажыглавайн турар фактылар ам-даа бар. Чижээ, «Тыва тудуг» трезинде бажын штукатуралаарынга кереглээр алаан хөй түскай механизмнерни бо чылдың баштайгы чартыында барык ажыглавайн келген. Техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедириниче, машиналарны, механизмнерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынче, күш-ажылды улам дээре организастаарынче онза кичээнгейни СЭКП ТК-ның июль Пленуму угландырган.

Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар, аңаа үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукция бүдүрерин көвүдедир, оон шынарын эжижидер, бот-үнезин чиигедир төлээде, механизм бүрүзүн камныг, мергежилдиг ажылдадыры, оон техниктиг ажаалдазын болгаш септелезин чогуур үезинде чорудары, техниканы башкарарының мергежилинге ажылчыннарны массалыы-биле өөредири эргежок чугула. Машина, станок бүрүзүн бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары-биле чергелештир, бүдүрүлге чорудулгаларын механизастаар болгаш специализастаар, сигналистаар дугайында айтырыг чер-черниң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының хүн бүрүде кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарыштың түгүн улам бедик тудаалы!

Пленумнуң шиитпирлерин танышкан

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң материалдарын Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннары калбаа-биле таныжып турар. Районнуң колхозтарының, бүдүрүлге, албан, организация черлериниң коллективтериниң аайы-биле сөөлгү хүннерде 40 ажыг кезек черге болуп эрткилээн хуралдарга ниитизи-биле 3476 кижи киришкен, оларның иштинден 650 ажыг кижи боттарының санаалдарын бергеш, Пленумнуң шиитпирлерин бүрүү-биле чүүлдүгзүнгенин илертейлеп база бедик хүлээлгелерни ап турганнар.

«Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң тарза суггарыкчызы О. Самдан Пленумнуң шиитпирлери-биле танышкан, бодунга быжыглаан 90 гектар кызыл-тазының үшкү суггарылгазын хандырарын, га бүрүзүнден-не ортумаа-биле 22 центнерден өскөн эвес дүжүттү алырын, ол-ла колхозтуң инек кадарчызы Шагдыр-оол кадарган инектериниң түс-бүрүзүнүң семиртилгезин хонукта 700 граммдан эвээжетпейн тургаш, күрүнеге ортумактан өрү дензилиг малдарны садарын хүлээнгеннер.

Тыва даг-лүгү түдүг комбинадының түдүгжулары «түдүгжүнүң хүнү»—август 14-ке чедир бетон заводунуң, механика мастерскаязының түдүгларын ажыглалга киирерин, июльдуң бүдүрүлге планын ажыр күүсеткеш, 15 мүн рубльдиг түдүг материалдарын камнап алырын хүлээнгеннер. Үстүнде ышкаш бедиткен хүлээлгелерни «Барлык» совхозтуң саанчылары база алган.

Барыын-хемчикчилер СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш боттарынга алган социалистиг чаа хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседип шыдаарлар.

Куйбышев область. Кинель-Черкасск районнуң Калинин аттыг колхозунда тараанның ангылап ажаалдазын эки организастаан. Мурнакчы механизаторлар жаткалар-биле хүн бүрү 15 га черни кестирер тургаш, 37 гектар чедир кестирип турар.

Чурукта: Калинин аттыг колхозта тараа кезилдези.

Фото А. Бряновтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Куба Республиканың Премьер-Министри дээрги Фидель Кастро РУСКА

Гавана хоорай

Револючу байырлал—июль 26-ның Хүнү-биле холбаштыр Силерге болгаш Кубаның хосталгага ынакшылдыг улузунга чүректиң ханызындан байыр чедирерин чөпшээреп көрүүнер, дээрги Премьер-Министр.

Даштыкы империалистиг дарлалга удур болгаш иштики реакцияга удур чеди чылдар мурнунда бо хүн Силерниң болгаш силерниң маадырлыг өөрүүнерниң ап чоруткан чепсектиг демисели Кубага улуучу революцияның эгези болу берген. Куба улус болза бодунуң национал хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң түгүн бедик көдүргеш, даштыкы капиталдың чалчазы Батистаны үндүр сывырган болгаш хостуг болурунуң база бодунуң күш-ажылының үре-түннелдериниң бажын боду билир бодунуң эргезин чарлаан.

Хамаарышпас куба күрүнениң төрүттүнгенинге совет улус улуг өөрүшкү-биле байыр чедирген болгаш куба революцияның чедиишкиннерин камгалап алыр дээш куба улустуң кылып турар чайгылыш чок шиитпирлиг чоруун сагыш-сеткилдің ханы күзээшкини-биле хайгаарап турар. Национал хосталга болгаш алдар дээш Силерниң эрес-маадырлыг демиселинер, дээрги Премьер-Министр, Силерни болгаш Силерниң Төрээн чуртуңарны империалистиг кулдандырыгга удур демиселчилерниң бирги одуругларынга тургузуп турар-дыр.

Кубага революция болза Латин Американың чуруттарынга национал-хосталгалыг шимчээшкиннің улам ыңай калбарарынга чаа эге суурларны тургускан. Национал эрге-ажыктарны камгалаарының политиказын чайгылыш чок чорудуп турар маадырлыг Кубаның хөрээ дээрге империалистиг дарлалдан хосталга дээш демиселче көдүрлүп турар Латин Американың бүгү депшилгелиг күштериниң бөгүн тугу болу берген.

Кубаны он-он чылдарның дургузунда үптеп болгаш мөлчүп келген АКШ-тың монополистиг бөлүктери ам экономиктиг кызамдадыгның, халдаашкынның болгаш күчүлээшкиннің өске-даа аргаларын белеткээриниң аргазы-биле куба революцияны боой тударын болгаш ол революцияның куба улуска берген чаалап алыышкыннарын оортан чайладырын оралдажып турар-дыр. Ынчалза-даа шынныг херек дээш бодунуң демиселинге куба улус чааскаан эвес.

Куба улустуң демисели дээрге быжыг тайбыңны хандырары дээш тайбынның болгаш депшилгениң күштериниң ниити демиселиниң хандамырындан тудуш, чарылбас кезээ-дир.

Тайбынның болгаш боттарының хамаарышпас чоруу база хосталгазы дээш демисежип турар улустарның эрге-ажыктарын камгалаарының талазы-биле бодунуң политиказын эдербишаан, Совет Эвилели куба улустуң чөптүг демиселинге эргежок чугула деткимчени көргүзер.

Бир эвес Кубага удур чепсектиг халдаашкын болу берзе, Кубага эргежок чугула деткимче көргүстүнген турар. Ол керекке Совет Эвилелиниң ролю сөөлгү эвес болур деп чүвени Силерге медеглеп тур мен.

Силерниң Төрээн чуртунарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш Силерниң чаагай болгаш эрес-маадырлыг демиселинерге чедиишкиннерлиг болурунарны. дээрги Премьер-Министр, Силерге болгаш Кубаның бүгү улузунга күзедим.

Шынчы хүндүткел-биле
1960 чылдың июль 25
Москва, Кремль.

Н. ХРУЩЕВ.

Тараа белеткелинин планын хуусаа бетинде күүсеткен

Ставропольдуң тараажылары күрүнеге тараа садарының планын хуусаа бетинде, июль 25-те күүседипкен. Төрээн чуруттуң шыгжамырында 62,5 миллион пуд тарааны урган. Күрүнеге тараа садары үргүлчүлеп турар. Бо чылын Ставрополь крайның колхозтары болгаш совхозтары Ада-чуртка 100 миллион пуд эки шынарлыг кызыл-тасты, курузаны, чинге тарааны болгаш өске-даа тараа культураларын садар. Ол дээрге күрүне планындан 16,5 миллион пуд хөй болуру ол.

Тараалардың ажаалдазын барык бүгү шөлге ангылап ажаар депшилгелиг арга-биле чоруткан, машиналарны ажыглаарының бөлүктээр аргаларын калбаа-биле ажыглаан.

(СЭТА).

Ниитиниң малынга арбын болгаш хоолулуг чемнер дээш демисежир

Сиген кезилдезинде болгаш дүжүт ажаап алыышкынының белеткелинде хожудаашкындан уштунар

Малдың продуктулуун бедидериниң, оон баш санын көвүдедириниң чугула негелдези болза, малдың быжыг чем-суурун өй-шаанда четчир саныны-биле белеткээринде. Ындыг турбуже, Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артели чоокка чедир мал чеми белеткээр ажылче кирбейн турган. Колхоз баштаар черинің даргазы эш Ойдупаа, партия эге организациязының секретары эш Доржу, көдээ Совет даргазы эш Седий-оол олар «сиген үнмээн болгаш кезер сиген барык чок» дээр хөөн-биле ажыл-агыйның бо чугула, харыысалгалыг кампаниязын ажыл-агыйжы эвес өзуби-биле көрүп турар.

Херек кырында колхозтуң девискээринде сигенниң үнүжү багай эвес. Улуг Хөндергейниң болгаш Бичe Хөндергейнин уннарында тракторнуң, аттың сиген кезер машиналары-биле, хол кадыырлары-биле кезип болур сиген шөлдери чок эвес. Хөй. Колхозтуң сиген белеткелинче өй-шаанда кирбээнин ажыглаш, Чадана хоорайның чамдык хуу өнчүүрек, боттарының хуузунда хөрээн бодаар ийи-чангыс чуруттакчылары колхозтуң Сарыг-Алаакта сигенин кескеш, сөөртүп ап турар.

Чоокта чаа Хөндергей көдээ Советтиң күүском хуралынга сиген кезилдезинге белеткелдің дугайында айтырыгны чугаалашкан. Аңаа колхозтуң кол механиги эш Чылбак-оолдуң болгаш ажыл-агый эргелекчизи эш Өгбен-оолдуң илеткелдерин дыңнаарга, белеткеттинген ажылдар кончуг ховар болган. Сиген кезер машиналарның чамдык кезектери чок, ону садып алырынга акша-хөренги талазы-биле база бергедеп турар. Аът машиналары ажылдап болур турбуже, оларны сөөртүр аттарга хомут керекселдер тывылбайн турган, ол керекселдер кымнарның ажыглалында турары билдинмес болган. Бо дугайында харыысалгалыг эш Өгбен-оол тодаргай хемчет албаан. Эш Чылбак-оол күүском хуралынга:

— Сиген кезер 2 машина кошкан «Беларусь» деп трактор-биле трактерист эш Норбу-Самбуу сиген кезери-биле чорупкан—деп чугаалаан. Херек кырында эш Норбу-Самбуу суурнуң үстүү бажынга үнмейн чораан-ла тракторун сиген кезер машиналарын алырып тургузуп каап, кудага киржип, дашка көдүрүп тура хүнээн.

Мал чеминиң өелеткелинге холдуң чепсек-керекселдери, тыруттар дириг-хүшке керекселдер четчелеттинмээн. Бар турган эрги хол кадыырлары, дырбаштар, айыырлар барык чаткен. Чаа садып алган 30 ажыг хол кадыырлары сыпгаттынмаан. Ол кадыырларга хереглеттинер демир дээр-ектерни эш Өгөн-оолдуң орнунга, эш Ойдупаа (колхоз даргазы) өөду дарганнарга соктуруп, сывын чазаттырып доостурган. Хову бригадазынга энир чылын-на быжыглаттынган аът керекселдери тывылаан турар. Өчүтчик эш Борлаан ол керекселдерниң канчанганын билес. Ол колхозга комсомол эге организациязының секретары хирезинде комсомолчуларны, аныяк өскенни мал чеми белеткээринче организаставайн турган.

Көдээ ажыл-агый артели бо чылын ниитиниң малынга 2270 тонна сиген, 1450 тонна силос белеткээр планныг. Колхоз баштаар чери, партия, комсомол организациялары, көдээ Совет ажылды шын организастап, кижи күжүн, техниканы, чепсек-керекселдерни таарыштыр тургузуп башкарар болза, колхоз сиген белеткелиниң планын күүседир, харын ажырар аргалыг. Ажылды чаңгыс аай удуртур талазы-биле баштаар чер, партия организациязы четпес ажылдап турар.

Сиген силостаашкынын амдан эгелеп чорудар ужурлуг. Ындыг турда, силос салыышкынынга кылдынган белеткел чок. Силосту оңгарга салырын колхоз удуртукчулары чугаалажып турзажок, кастынган, аштаттынган оңгарлар чоокка чедир-ле чок болуп турган.

Кукурузаны шилиттинген черлерге тарыыр талазы-биле колхозтуң агроному эш Бимонов баш бурунгаар боттуг ажыл чорутпаан. Сарыг-Алаакта 40 гектар кукурузаның үнүжү багай. Оон чамдык черлеринде кукуруза үнмээн. Колхозтуң эш Бирлей-оолга удуртурган кукуруза ажаап өстүрер звенозу оон чайты ажаалдазын багай чорудуп келген.

* * *

Мал чеми белеткээри-биле чергелештир дүжүт ажаап алыышкынынга чедир кыска үе — санныг хонуктар арткан. Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел база-ла четпес. Тараа складтары, жаткалар, арыглаар машиналар болгаш өске-даа бар керекселдериниң септелгези чоокка чедир хылдынмайн келген. Комбайннар септелгези оожум чоруп турар. Комбайнарга чамдык кезектер садып алырынга 20 мүн рубль херек, ону колхоз СТС-ке шилчитпейн турар. Тараа арыглаар «ОВ-10» деп үш машинаның ийизи колхоз суурунда склад хериминиң иштинде энир чылгы өлар турбушаан, оларның иштинде тараа артынчылары, бок дүдүй берген хевээр чыдар. Бир клейтонну, 6 тараа чүдүрүкчүлерин, «ОС-3» деп арыглаар машинаны септевээн. Чаш-Терехте «Кузбасс» деп сушилка эткен чылын тараа курганган черинде хевээр турбушаан.

Хову бригадазынга быжыглаттынган 20 тергелериниң ам үүгле чаңгызы бар. Оон өскелериниң кайдазы билдинмес. Тараа дажыглаар 6 терге хааржактары читкен. Айлыг-Ойда, Чаш-Теректе, Борбак-Тейде, Теректиг-Чарыхта хову турлагларының, шаңнарның тудуушкунунче болгаш септелгезинче чоокку үеге чедир-ле кирбейн турган. Чаш-Теректе толь деп кылын кара саазын-биле кырын шыпкан шаңның шывы ойлуп салбаранайнын турар.

Ырак хову турлагларынче суг сөөртүр досхаарлар белен эвес. Ол ышкаш малдырлар, хүүректер, ускууштар, ширбиилдер амга чедир кылдынмайн турар. Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткениринге бачым үе арткан турда, баштаар чер, партия организациязы далаш чок, тавар хөделип турары әлдеп. Хову бригадазының бригадири эш Самбуу, агроном эш Бимонов бо ажылды дүргедир хемчеглерни кошкак чорудуп турар.

«ШЫННЫҢ» РЕЙДИЗИ:
К. ХҮЛЕР-ООЛ,
Хөндергей көдээ Советтин депутады.
С. ТЕЛГЕР-ООЛ,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.
С. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Сиген шөлдеринде

* * *

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң девискээринге бо чайын чаъс чагбаан. Ынчангаш суггат чок шөлдериниң сигени багай үнген.

Ынчалза-даа колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы тайгаларның оттуг оймактарындан сигенни хол кадыырлары-биле кезерин организастап турар.

Колхоз төвүнден 60 километр ырак черде 32 комсомолчулар болгаш аныяктар сигенни хол кадыыры-биле кестиргеш, 2 тонна сигенни долгап аскан.

Ам 2 тракторлар, аттың 2 машиналары сигенни шулуудан кезе берген.

Мал чемнерин белеткээрин хову, тудуг, мал бригадаларында хуваагаан, тус-тус малчыннар сиген кезилдезин хол кадыырлары-биле чорудуп турар.

С. СЮРЮН.

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 2 хову бригадазы бо чылын 1109 тонна сигенни мал чеминге белеткээр онаалдалыг.

Бригадада 40 кижи ажылдап турар. Хол кадыыры-биле сиген кестирип турарлар баштайгы хүннерде 30 гектар черниң сигенин кестирген болгаш 28 тонна сигенни бөлүп ажааган. Боран хүннерде сигенни кеспишаан долгап, ыяшка азып турар. Кезикчилер Сүмбаа, Байыр-оол, Ким-оол олар ажылдың хүн нормазын үргүлчү 175—200 хуу күүседип турарлар.

Манна холбаштыр сиген кезилдезинде четпестерни айтыры чугула. Аът-биле сиген кестирер 2 машиналарның бирээзи ажылдавайн турар. Тракторлар ажылдап эгелевээн.

Бригадада агитас-массалыг ажыл чорувайн турар, кино көргүүү-даа болбаан, агитхуудус үнмээн. Көжер садыг организастаттынмаан. Ынчангаш колхозчулар суурже чанар, 2—3 хүн ажылга үнмейн баар таварылгалар бар.

М. АСПАН-ООЛ.

* * *

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хемниң райпо коллективиниң ажылдакчылары июль 23—24 хүннеринде «Ленинчи орук» колхозтуң сиген ажаап алыышкынынга дузалашкан. Субботникти болгаш воскресниктиг киржикчилери колхозтуң кестиген сигениниден 30 тоннаны бөлүп, сараатта берген. Оон-биле кады хадыныың будук-бүрүзүн 3 тоннаны шараан, аскан.

Шефчилериң аразында эштер Зайцев, Бокорнов, Маслов, Филиппова, Пономарева, Охотникова онза шалыпкын ажылдап турганнар.

БҮГҮ КҮШТҮ МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭРИНЧЕ

1960 чылда алган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседириниң шиитпирлиг үүлү болза, ниитиниң мал ажылын бөлүүн болгаш шыктыг чемнер-биле хандырары болур. Малга четчир хемчээлдиг, эки шынарлыг мал чемнерин белеткээри ажыл-агый, политика талазы-биле улуг ужур-дузалыг кампания болур.

Бо чылын сиген кезилдезинге чамдык районнарның колхозтары организастыг болгаш бүгү белеткелдиг кирген. Ылангыя Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозу (даргазы эш Киселев, парторганизация секретары эш Фоменко) сиген белеткелинге организастыг кирип, мал чемнери белеткээр ийи бригадада 96 кижи тракторнуң 6, аттың 8 сиген кезер машиналарлыг ажылдап, ам сиген белеткээр планын 20 ажыг хуу чедир күүседип алган. Ында тракторист эш Брагин хүнде 24 гектар сиген кезер нормазын ийи катап ажыр күүседирин хандырган, ол ышкаш сиген сараттакчылары Ойдуп, Глушков болгаш оон-даа өскелер хүнде бүдүрер ажыл нормазын 150—180 хуу чедир күүседип турар.

Мал чемнериниң белеткелинин ниити темпизи колхозтарда-даа, совхозтарда-даа бо чылын шыдажыр аргажок оожум чоруп турар. Эрткен чылын июль 20-ге чедир областың колхозтары болгаш совхозтары сиген белеткелиниң планын 8,4 хуу, силос салырын 3,9 хуу чедир күүседип турган болза, ам бүдүн чартык-ла хуу чедиргени чөгенчиг байдалды көргүзүп турар. Оон оожум темпизиниң кол чылдаганы кезер сигенниң үнмээнинде эвес, харын чамдык районнарның, колхозтарның, совхозтарның мал чеми белеткээр ажылга баш бурунгаар белеткенмээнинде болгаш ол ажылды организастыг удуртулгабиле чогуур өйүнде хандырбаанында болур. Ылангыя Бай-Тайга районнуң колхозтары тракторнуң сиген кезер 24 машиналарының үүгле 7-зин, «УТКА-ның 25 чылы» совхоз ындыг 19 машиналарның 9-зун ам-даа септеп доспаан.

Чамдык районнар, колхозтар, совхозтар мал чемнерин белеткээр талазы-биле эрткен чылдың частырыгларындан чогуур түңнелди бо чылын база-ла үндүрбейн турар. Эрткен кыжын мал чемнерин чедир белеткеп албаны-биле Бии-Хем, Улуг-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнарның колхозтары он-он мүн баш малды өлүм-чидимге таварыштырганы билдингир болгай.

Колхозтар сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга барык чаа массалыг кирип, мынчага чедир үүүүе беш мүн ажыг тонна сигенни кескен болгаш үш мүн тонна силос салган. Сиген, силос талазы-биле бирги черни Тожу районнуң колхозтары эзеп, силос салыр планын 45,2 хуу, сиген белеткелиниң планын 4,9 хуу күүседкен. Ол ышкаш «Элегес» совхоз сиген планын 7,3 хуу күүседип, 500 тонна силосту салган.

Мынчага чедир силостаашкынче «Элегестен» өске совхозтар кирбээн. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Өвүр районнарның колхозтары сиген кезилдезинге орайтап киргениниден үүгле 45 — 50 тонна сигенни кескен, а силос салырынга ам-даа 8 районнарның колхозтары кирбээн.

«УТКА-ның 25 чылы», «Өөк» совхозтар 8,6 мүн тонна сигенни, 24 мүн тонна силосту белеткээр тургаш, июльдуң сөөлгү хүннеринге чедир тонна-даа чедир сиген, силос белеткевээннер. Ол совхозтарның директорлары эштер Стихарев, Хвостов олар мал чемнери белеткээр эң харыысалгалыг ажылды чугулага көрбейн, ала-чаягаарлаашкынче киргеннер.

Бо чылын колхозтарга, совхозтарга 37250 тонна будук-бүрүү мал чеминге белеткээр кылдыр планнаан, ол ажылды колхозтар-даа, совхозтар-даа кедергей багай чорудуп турар. Бистиң областың девискээринде чаагай бүрүлүг кандыг-даа ыяштар бар турбуже, ол ажылды саададып турарын кижи кайгаар чүве. Мынчага чедир үүгле 123 тонна будук-бүрүдерни колхозтар белеткээн.

Чамдык районнарның, колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары сиген четчип үнмээн, кезер арга чок дээр хөөннерни үндүрүп, мал чемнерин белеткээриниң темпизин шыдажыр арга чок оожумнадып турар.

Ам сиген кезилдезинче болгаш силос салыышкынынче тракторнуң, аттың бүгү машиналарын киирбишаан, арга-ыяш, хараган, чыраалар аразында, арык-бугалар кыдыында бедик дүжүттүг, терең сигеннерни чидириг чоокка, чүве артырбайн кезип алыр дээш хол кадыырлыг сиген кезикчилерин ажыл-агый бүрүүнүге хөйнү организастаары чугула. Мурнунда чылдар ышкаш чамдык совхозтар, колхозтар үүгле делгем шөлдерниң сигенин кескеш, машина чорбас черлерде терең, эки шынарлыг сигеннерни кеспейн каалтар чаңчылдарны бо чылын болдурбас.

Сиген үнүжү хиреліг болгаш сиген кезер шөлү кызыы Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарның колхозтары Өвүр, Тес-Хем районнарның девискээринден болгаш Бии-Хем районнуң колхозтары Тожу районнуң девискээринден сигенни кеспишаан, сиген тырып шарыыр машина-биле шарыырын организастаар херек.

Сигенни кезери-биле сараатталарының аразын черле үүктелдирип болбас, кескен сиген үр чыткаш үрелип, карара бээр. Сараатталашкын-биле кезериниң аразын үүктелдирбес дээш чаашкынныг хүннерде хүрең өөнүг сигенни белеткеже чогуур. Ону белеткээрде 40 — 50 хуу шыктыг бир тонна сигенге 5 — 10 килограмм дусту чажып холуур, тонна сиген чижээн бодап, дусту дески чажып тургаш, сигенни эки тырый базып сараатталар херек.

Белеткээн сигеннин, силостуң үүгдүн колхоз, совхоз бүрүзүнүң удуртукчулары, агрономнары, зоотехниктери шынгыы контрольдаары чугула. Эрткен чылын чамдык ажыл-агыйлар белеткээн мал чемнериниң үүгдүн шын эвес кылып, үрүнчек меге медээ кирип турганы сөөлгү үеде илерээн. Ындыг чорук Улуг-Хем, Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик районнарның чамдык ажыл-агыйларында турган болгай. Ам күрүнеин инспекторлары болур районнарның көдээ ажыл-агый инспекторларының кол зоотехниктери, агрономнары колхозтарда, совхозтарда, бригадаларда, фермаларда белеткеттинген мал чемнериниң хынаалдазын 1959 чылда сиген белеткелин болгаш силос салыышкынын чорудар талазы-биле сүмени өзүгаар өй-өйде чорудуп турары эргежок чугула.

Мал чемнерин белеткеп турар бригадаларга болгаш звеноларга партия, комсомол организациялары политмассалыг база организакчы ажылдарны улам-на күштелдирип, ажылдың будуруккүлүүн бедидери мал чемнерин белеткээриниң планын чедиишкиниг күүседириниң үндезини болур.

А. БИЧИЖИК,
СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый кидизиниң инструктору.

Одесса область. Килий районнун «Лениннин оруу» колхозунун баштаар чери тараа ажаап алышкынында механизаторларның дугайында улуг сагыш салып турар.

Тараа кезишкининиң хүннеринде изиг чемнерни шуут-ла агрегаттарга чедирип берип турар.

Чурунта: «Лениннин оруу» кодээ ажыл-агый артелинин колхозчузу А. И. Бужацкая комбайнерлерге чем эккелген.

Фото **А. Фатеевтии.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

АМЫДЫРАЛДЫҢ КҮЧҮЛҮГ ӨЗҮМҮ

«Бурунгаар» колхозтуң төвүнүң турар чери Булуң-Терек суурга чеде бээрге, хөй-хөй солун чүүлдер тараккa илдең. Колхозчуларның бажыңнарының чаны огородтуг, ында үнзы-бүрү ыяштарны тарып өстүрген. Суурнуң девискээрин өң-баазын печектерлиг, кектуг-шыктыг черлер эжелээн.

Колхозтуң тулуг-сууру сөөлгү чылдарда көскүзү-биле сайзырап турар. Уруглар яслизи, чунар бажың доктаамал ажылдап турар. Колхозчу черээженнер машина-техника турар гаражтын, септелге чериниң база конторанын даш тудугларында идепкейлиг киржип, дашчының мергежилин чедип ап турарлар.

Кежээлерде колхозтуң клувунга кижилер дола бээр. Кодээниң ажылышчилери кино-фильмнерни көрүп, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнеринге киржип, литератураның чаа номнары-биле база солуннар-биле таныжып турарлар.

Суур чылдын-на чаагайжыш, колхозчуларның бажыңнары көрүш шинчи кирген. Чижээ, колхозчу суурнуң чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнарының бирээзинде Монгуш Долзанмаа биле Арапчор Бадын оларның өг-бүлези чурттап олурар. Оларны колхозчулар хүндүлел-биле адап турарлар.

Монгуш Долзанмаа бодунуң дөрт уругларын болгаш алды өскүстерни кижизидип өстүрүп турар аныяк ие. Ол аныяк өг-бүленин өзлери барык-ла сес чыл ажыр чурттап, оларның уруглары, дүңмалары аныяк өг-бүленің чоргааралы болгаш каасталгазы болуп турар.

— Күрүне хандырылгазында өөренип турар Вера II класстан. Сюрюн-оол IV класстан, Дарый VI класстан база башкы училищелиже дүнмавыс оол чедип келирге шупту 12 кижи болур бис. Төрээн уругларымның эң хеймери Зина ам чаала ийи ай ажып турар, ол уруумну божаанымның соонда 650 рубльдин дузаламчызын алдым. Ол дээрге, партияның, чазактың улуг сагыш салыышкыны болгай. Ынчангаш улуг өөрүшкүнү, чоргааралды илередип олурар мен—деп, аныяк ие Долзанмаа чугаалап турар.

Оларның бажыңынче кире бээрге, аажок арыг-шевер, үлегерлиг. Бажыңның ишти чугайлаттынган, тууйбу печкалыг, бажыны верандалыг, кладовкалыг, крышалыг. Өг-бүленің кежигүннери бажыңның иштин арыг-шевер, иштики черекселдери чурум чыскаалдыг, шевергин болзун дээш демисежип турар. Соңгаларында чараш хээлиг тюльдерни көрүштүг кылдыр аскан, бажыңның шалазын үргүлчү чүп турарындан арыг чыдар. Кылагар баштыг демир оруннар, чараш-чараш чемоданнар, клеёнка-биле шып каан стол бажыңның иштин кластап турар.

Колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында өг-бүленің кежигүннери идепкейлиг ажылдап турар. Эш Арапчор дүнмазы Надя-биле тудуг бригадазында ажылдап, ылангыя Надя даш-биле тудуг кылырына мергежип турар. Комсомолчу Монгуш Долзанмаа боду колхозтуң яслизинде уруглар ажаакчызы хүлээлгезин эки күүседип турар. Арапчор Кызыл-оол механизатор болуп ажылдап турар.

Кызылдың башкы училищезинде өөренип турар дүнмазы Арапчор Стаактың сургуулун доскаш, чаа өөредилге чылында башкылап ажылдаар деп турарын олар улуг өөрүшкү-биле дыннаанар.

Аныяк өг-бүленің хөй уругларны кижизидип өстүрбүшаан культурлуг чурттап турарын үнелеп көргеш, «Колхозчуларның болгаш кооперация кежигүннерининиң бажыңнарынга эң эки амыдырал-чуртталга дээш» социалистиг чарыштың типлекчилериниң бирээзи кылдыр ийиги чергениң шанналы-биле шаннаан.

Д. АРАКЧАА.

Чаа-Хөл район.

Эмнелге ажылдакчыларының бирги дузалакчылары

Бистиң областың Кызыл Крест ниитилелиниң хүрээлени хүн келген тудум-на өзүп турар. Эмнелге ажылдакчыларының бирги дузалакчылары болур ол ниитилелдиң кежигүннеринге сөөлгү ийи чылдың дургузунда үш муң ажыг кижи немешкен. Оон-биле холбаштыр ниитилелдиң өге организацияларының саны база өскен. Кызыл Крест ниитилелиниң ажылы чамдык черлерде алаан эки тургустунган. Чижээ, Тожу районда эш А. Зотин даргалаан Кызыл Крест ниитилелиниң комитединде 11 санитар хайгаарал черлери, 3 санитар дружиналары тургустунгулаан. Оларның кежигүннеринге мурнунда чылдарда чүгле 450 хире кижи санаттынып турган болза, ам 720 кижи чедип турар. Тайылбыр ажылының эки чоруттунуп турары-биле ол районда ийи активчи болгаш 90 курлавыр донорлар бар.

Организастаттынган санитар хайгаарал черлери школаларга ай бүрүзүнде-ле санитар хана солуннарын үндүрүп турар болгаш аңаа тус-тус организацияларның ажылын көргүзүп, дээре активтерни илередип, оларның дуржулгаларын солуштуруп турарлар. Бүдүрүлгелерге, албан черлеринге, чуртталга бажыңнарынга, колхозтарга болгаш школаларга районнуң эмнелге ажылдакчылары-биле кады арыг-шевер болгаш санитар корум-чурумнарны тургузарынга ук ниитилелдиң кежигүннери дем каттыжыышкынныг ажылдап турар.

Ол ышкаш олар чурттакчылыг черлерни болгаш район төвүн ногаанчыдар ажылче кичээнгейни салып келгеннер. Ук ниитилелдиң кежигүннери чурттакчы чоннуң ортузунга санитар чырыдыышкынның ажылын калбартканы. Медицинаның янзы-бүрү темаларынга 20 хире лекциялар чоруттунган. Санитар хайгаарал черлери болгаш санитар дружиналары эт-черекселдер талазы-биле база-ла эки болуп турар. Санитар дружиназы бүрүзүнде аптечка бар.

Ниитилелдиң кежигүннери столоваяларда болгаш өске-даа хөй-ниити черлеринде арыг-шеверни өөгып турарын харагалзап келген. Гриппке удур эм сыкыртыышкыннарын организастаарынга болгаш чоруларынга база магазиннерни, ларёктарны, киоскилерни, столоваяларны, чуртталга бажыңнарын, ниитиниң арыг-ланыр черлерин арыг-шевер талазы-биле хынаарынга эмнелге ажылдакчыларының чорудуп турар хемчеглеринге хөй-ниитиниң санитар төлээлери улуг дузаны чедирип турар. Ук ниитилелдиң кежигүннериниң чоруткан ажылдарының түңнелин комсомол райкомунуң бюрозунга чугаалашкан. Бо ажылды чоруларынга районнуң комсомолчулары болгаш аныяктары улуг киржилгелиг. Районда Кызыл Крест ниитилелиниң эки ажылы ниитилелдиң кежигүннериниң сырый харылзаалыында болгаш чер-черде партия, совет органнарының дузазын ап турарында.

Каа-Хем районунда эш А. И. Гордков даргалаан ниитилел база ол ышкаш эки ажылдап турар.

Ук организацияда ниитилелдиң кежигүннерин бодунга болгаш өөрүнге медицина талазы-биле дуза чедиреринің чурумунга шуптузун өөреткен болгаш санитар хайгаарал черлерин чогуурубиле дерээн. Ында 15 өге организациялар организастаттынган, 8 санитар дружиналарын, 24 санитар хайгаарал черлерин тургускулаан. Ол ышкаш 9 активчи база 145 курлавыр донорлар бар.

Кызылдың № 7 школазының 4-кү класстан өрү өөреникчилери болгаш башкылары Кызыл Крест ниитилелиниң кежигүннери. Арыг-шевериниң эргежок чугула чанчылдарынга школачыларны өөредириниң талазы-биле ажылдарны ында эш Висляева эки чорудуп турар. Школада болгаш оон девискээринде арыг-шевер корум-чуруму эки тургустунган.

Ынчалза-даа Кызыл Крест ниитилелиниң ажылында четпестер ам-даа хөй. Чамдык өге организацияларның активтери кончуг эвээш, ниитилелдиң кежигүннери эмнелге ажылдакчыларынга кошкак дуза чедирип, а чамдык өге организациялар чүгле дадывыр хавырарынга өйлежип турар. Ниитилелдиң ажылын өкижидери дээш инициативчи, бот-тывынгыр чоруун чамдык комитеттер көргүспейн келген. Албан черлеринге, бажың бүрүзүнге санитар культуразы дээш демиселге районнуң эмнелге ажылдакчыларыбиле кады ажылдаары болгаш эмчинин баштайгы дузаламчызын чедиреринің аргаларын чедип алыры Кызыл Крест ниитилелиниң кежигүнү бүрүзүнүң хүлээлгези.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Улусчу дружинаның ажылын бедик деннелче

Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг суурунда улусчу дружина тургустунгандан бээр ам бир чыл ажып турар. Баштайгы үеэинде ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле бодунуң ажылын ол эки чоруткаш, областың парлалгазынга демдегледипдаа турган.

Ынчалза-даа Ленин аттыг колхозта партия организациязы (секретары эш Балчый-оол) сөөлгү үеде дружинаның ажылын барык уткан, суурда ниитиниң корум-чурумунуң үрекчилери-биле демиселди күштелдирерин оон командириниден болгаш тус-тус дружиначылардан партия организациязы негевес апарган. Оон түңнелинде Ак-Туругда чамдык кижилер массалыг арагалаашкынны организастап эгелээн. Ийи-чангыс төлеп чок кижилер шош-содаа өскүдер чоруктуң фактылары база илереп турар.

Чижээ, чоокта чаа колхозтуң маевказы болуп турда, Кызыл-Дагдан чедип келген бөлүк арагачылар аът кырындан ыяш, даш-биле соккулажап тургаш, колхозчу Болатайның бажын даш-биле балыглап кааннар. Ол-ла хүн Кувискаал дээрзи эзиртир арагалап алгаш, колхозчу Чымбаны үзүн ыяш-биле база соп эттээн. Кызыл-Тоннуг, Анай-оол деп кижилер аңаа хулиганзыг чоруктарын үүлгедип турда-ла, улусчу дружинаның командири эш Ортун-оол ады үнген кижилериниң дерзии үүлгедиглерин соксадыр хемчегни алырының улуу, боду харын ук содаага база киришкен.

Үстүнде ыаш чижек болза, ниитиниң корум-чурумун камгалаар херекке ажылчы чоннуң киржилгезин калбартыр дугайында партия, чазактың шиитпирин четпес боттандырып турарының херечизи болур. Ак-Туруг суурда улусчу дружинаның ажылын сегидип, оон-биле кады чон ортузунга политиктиг ажылды күштелдирери ында партия, совет организацияларындан шыңгыы негеттинип турар.

С. ДОРЖУ.

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунда улусчу эки-тура дружина (командири эш Тойбу) ында партия организациязының удургулгазыбиле бодунуң ажылын багай эвес чорудуп келген. Дружиначылар хөй-ниитиниң черлеринде, күдүмчуларда үргүлчү дежурныйлап турар. Ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле боттарының хүлээлгезин эштер Х. Кызыл-оол, И. Чынзаа, Товириштай, Сериң-оол, Ойдуп-оол, Чүлдүм дээш өскелер-даа эки күүседип турарлар.

Ындыг болза-даа ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле боттарының хүлээлгезин чамдык дружиначыларның күүсетпейн турары харааданчыг. Чижээ, эш Байыстан сөөлгү үеде онааглыг участогунче дежурныйга каш удаа үнмейн келген. Чамдык эштер дежурныйга үнзе-даа хөй-ниити черлеринге корум-чурумну сагыырын четпес хайгаарап турар чоруктуң фактылары бар. Ылангыя кодээ клубка кино, концерттер көргүскен үелерде оон соңгаларының шили бустур, рамалар үрелир чоруктар хөй удаа болуп турда-ла, буруулуг кижилер амга чедир илереттинмейн турар.

Ол ышкаш колхозчу суурда эшхуузунуң суду (даргазы эш Анарат) тургустунган болза-даа, чыл эгезинден бээр ол чаңгыс-ла херек көрген.

Х. КАРА-СӨЛ.

Бистиң фермавыс

Колхозтуң сүт-бараан фермазының бир бөлүк коданында 3 саанчылар ажылдап турар бис. Ферманың бо салбырының ажылын удуртуруп, ында саанчылар ортузунга масса-политиктиг ажылды чорударын партия комитеди меңээ дааскан. Ол партийжи чугула даалганы күзелдиим-биле хүлээп алгаш, күүседип тур мен. Бистиң коданывыстың саанчылары бо чылын инек бүрүзүнден 1350 литр сүттү саап алырын хүлээнген. Мурнакчы саанчы Күнзенмаа бодунга быжыглаан 10 инектиң бирээзинденне 1400 литрни саап алырын хүлээнген. Саанчылар ниитизи-биле баштайгы чартык чыл хүлээлгезин күүсеткен.

Партия комитединиң даалгазын күүсетпишаан, саанчылар ортузунга номчулганы, беседаны доктаамал чорудуп турар мен. Саанчыларның хүн бүрүде сагган сүдүнүң көргүзүглерин тускай самбырага көргүзүп турар. Колхозтуң бо чылгы мал ажылының сорулгаларын коданда диаграммаларда тодаргай көргүскен. 1960 чылда инек бүрүзүнден 1350 литр сүт алыр дээн хүлээлгевисти ажыр күүседип, бир инектен-не 1400 литр сүттү ап болур бүгү аргалар бисте бар. Коданда 40 инектерден бо чылын ниитизи-биле 54 тонна сүттү саар сорулгалыг бис.

Т. САМБУГА,

сүт-бараан фермазының саанчызы.

Башкылар дыштанылгазы

Областың улус өөредилге киллизинин организастаанын ёзугаар Кызыл хоорайның башкылары, областың чамдык районнарындан келген башкылар, а ол ышкаш Бай-Хаак школазының башкылары эрткен дыштаныр хүнү Чагытай хөлге эрттирген.

Бо кончуг аяс хүн ийи улуг автобустарны долдур олурупкан башкылар эртен эрте Кызылдан Чагытайже угландыр чорупкан. Автобустарга-даа, хөл чанынга-даа хөглуг ырлар куттулуп, хемелерни долдур олургулапкан кижилер балыктаан чоруп турган.

Чурукта: СЭКП обкомунуң школа киллизинин эргелекчизи эш В. К. Содунамның чугаазын чыылган башкыларның дыннап турары.

Фото **Н. Чернышевтуу.**

Найыралдыг эштеривистиң съездизи

Чоокта чаа бистиң кожавыс, акыдүнмалышкы Хакас автономнуг областың хөрээженнериниң Бүгү-хакас съездизи болуп эткен. Ол съездиге хакас улустуң акы-дүнмалышкы кожалары — Тываның болгаш Алтайның хөрээженнериниң төлээлекчилери баар киришкен. Тываның хөрээженнериниң мурнундан ол съездиге баар төлээлериниң бирээзи болуп, хакас улустуң, оон хөрээжен чонунуң амыдырал-чуртталгазы-биле болгаш ажыл-ижи-биле таныжып, сонуургаар аас-кежик менээ база таварышкан. Бис Надежда Филимонова, Полина Сайын—ынчаар үш кижи чорудувус. Ол болза бөдүүн тыва хөрээженнер биске областың хөй-ниитизиниң бедик идегели болгаш биске кажан-даа уттундурбас улуг өөрүшкү болгаш аас-кежик.

Чечектелип турар Хакасияга хуралдың ажыттынар хүнүнде ужудуп чеде бердивис. Хуралга баарының мурнунда, үр эвес белеткел үеэи эткен соонда, уткукчу эштер бисти областың М. Ю. Лермонтов аттыг театрынче эдертип алгаш чорупту. Чеде бээривиске өн-баазын хептерлиг, оон иштинде национал-даа тоннарлыг хөрээжен чон, областың партия болгаш совет органнарының удуртур ажылдакчылары болгаш хөй санныг актив театрны чыык долган-дыр.

Съездиге Совет Хакасияның бүгүле булуңнарындан хөрээжен чоннуң эң дээре төлээлекчилери — шупту 520 ажыг төлээлер олурушкан. Оларның арызында улуглар-даа, аныяктар-даа, ажылчыннар болгаш колхозчулар, эртем болгаш культура ажылдакчылары, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, үлетпүр бүлүрүлгелеринде коммунистиг күш-ажыл бригадаларының, кодээ ажыл-агыйның мурнакчылары, хөй-ниитичи активтер дээш, черле ким чок дээр! Бистиң үениң ол чогаадыкчы, тургузукчу ажыл-ижиниң кижилери бистиң чыыткылыг келир үеэ—коммунизмниң чыыткылыг чаагай бедиктеринче Совет Хакасияны аппар чыдар дээрзи бүгүдеге билдингир. Ол дугайы Хакас автономнуг областың ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедип алдынган улуг чедишкиннерни көргүскен илеткелден болгаш төлээлериниң саналдарындан тодаргай көстүп турар.

Съезд-даа эгелээн. Аңаа ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда хөрээженнериниң ролюнуң дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Абаканнын башкы институтунуң доцентизи М. К. Баинова кылган. Илеткелчиниң демдеглээни болза, областың ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун көдүрер херекте Хакасияның хөрээжен чону дыка улуг рольду ойнап турар. Олар областың кодээ ажыл-агыйында, улуг-улуг үлетпүр бүдүрүлге болгаш албан черлеринде улуг күш, амгы үениң чаа техниказының эзелери, боттарының ажыл-хөректериниң ёзулуг мастерлери болуп, кажан-даа мурнуку олурууда турарлар. Областың дыка хөй хөрээжен чону республикага ужур-дузалыг улуг-улуг Абакан—Тайшет демир оруунуң тудуунда, Черногорканың шахтазында, паровоз тудугларында, Таштыптың ыяш ажыл-агыйында, Алтай биле Боградтың мал ажылында дээш, оондаа өске хөй-хөй ажыл-агыйларда хөрээженнер коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының киржикчилери болуп, чамдыктары ол бедик ат дээш демисежип, ажылдап турарлар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг атты алдарлыы-биле кадагалап, шылгарангай ажылдап турар хөрээженнерни мөң-мөңү-биле санап болур.

«Россия» совхозта саанчы Хельги Вески, Кара-Сугнуң тараалаң совхозунда Екатерина Шалашова патриотчу эгелээшкинни кылганнар. Олар чайның июнь, июль, август айларында инек бүрүзүнден 1400—1500 кг сүттү саап алыр деп сорулганы салган. Ол сорулганы күүседири-биле ай санында 500 кг сүттү, азы бир хүнде инек бүрүзүнден-не бир путтан эвээш эвес сүттү саап алыр деп хүлээлгени алгаш, ол хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турарлар. Ол чаагай эгелээшкин Хакасияның бүгү-ле районнарында калбарган болгаш саанчы бүрүзү инек санындан-на хүнде бир пуд сүттү саап алырын чедип алыр дээш демисежип турар.

Областың ажыл-агый, культура, эртем-техника шугумунда ажылдап турар хөрээжен чоннуң алдарлыг күш-ажылын бистиң төрээн Коммунистиг партиявис, Совет чазаавыс бедин-биле үнелеп көргеш, дыка хөй хөрээженнерни чазактың дээди шаннылдары орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан болгаш хөй-хөй хөрээженнерге алдарлыг аттарны тывыскылаан.

Валентина Гаганованың үлегерибиле Аскис районда Ильичиниң чагыы аттыг колхозтуң саанчызы Мария Гейль бодунуң эң хөй сүт саап ап турган бөлүүнден хожудангай фермаларга барып ажылдап тургаш, ол ажыл-агыйларның ажылын сегидип үндүрген. Оон ол патриотчу күш-ажылын үнелеп көргеш, Мария Гейльге областың «Эң эки саанчызы» деп атты тывыскан. Ол ышкаш «Россия» колхозта хөй кадарчызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады Анастасия Глазко, 2 лугаар даараныр фабриканың бригадири Дарья Пантелеева дээш, оон-даа өске эки ажылдап турар хөрээженнер дыка хөй. Үстүнде айыттынган ажыл-агый, культура албан черлеринде тургускулаан хөрээженнер чөвүлелдериниң роли кайгамчык улуг. Областа хөрээженнериниң 227 чөвүлелдери бар болгаш оларның чанында 27 янзы-бүрү секциялар ажылдап турар. Ында 2250 хөрээжен активчилер хөрээжен чоннуң ортузунда полит-массалыг кижизидилге ажылдарын чорудуп турар. Ол чөвүлелдер боттары аразында социалистиг чарышты салып алган ажылдап турар болгаш хөрээжен чонну бүгү-ле ажыл-агыйга калбаа-биле кириштирип, уруглларның албан черлериниң четкизин калбартыр талазы-биле дыка улуг ажылдарны кылып турарлар. Ынчангаш ниитиге дузалыг ажыл кылбайн турар кижилер барык чок. Хөрээженнер чөвүлелдери чонну эвилелдеп алгаш, чурттап турар хоорайларын, суурларын чаагайжыдып, ногаанчыдар, чуртталганың, культура-амыдыралдың улуг-улуг тудугларын эн-не эки, каас, чараш кылыр дээш организастыг ажылдарны чорудуп турар. Бистер хөрээженнер чөвүлелдериниң ол улуг ажылының үре-түннелдерин Черногорка, Шушенск хоорайларга болгаш өске-даа чамдык чурттакчылыг черлерге чоруп тургаш, боттарывыстың характарывыс-биле бүүреп көрген бис.

Оон ынай, чер-черде хөрээженнер чөвүлелдериниң организастап, кылып турар ажылында база бир солун чүүл болза культура бажыңынга организастаан янзы-бүрү хеп модазының делгизи болган. Аңаа хакас хөрээженнериниң боттарының чогаадылгалары-биле, холдары-биле янзы-бүрү болгаш уран-шевер кылдыр даарап кылган, хөрээженнериниң болгаш бичии уруглларның дыка хөй хептерин кижилерге кадыргеш, аалга чыскаал-биле кылаштадып тургаш, съездиниң төлээлериниге көргүскен. Бир эвес көрүкчүлерден бир-даа, азы каш-даа кижи кандыг-бир хепти сонуургааш, ону садып алырының аргазын айтырган болза, оларны ол-ла черинге хемчээгеш, чагыын орта-ла хүлээп албышаан, демги сонуургаан хевин даарап кылган материал-биле ол-ла мода ёзугаар доп-дораан даараш, ол-ла черинге садып турган. Ол-ла бүгү угаангыр болгаш уран, мерген чүүлдерни көргеш, шак ындыг чаа чогаадыкчы ажылды кылза деп кижиниң күзели хайныгып, бо дугайын тыва хөрээжен эштерге дамчыып чедиргеш, шак ындыг кайгамчыктыг ажыл-ишке бот-даа өөренип, ону областың хоорайларынгадаа, районнарынга-даа организастаан болза деп улуг бодал дораан-на төрүттүнүп келир болду.

Съезд доозулган соонда бистерни Алтай областың төлээлери-биле кады экскурсияладып, Москва аттыг хөй совхозун болгаш Боград районда үрелиг мал совхозун барып көргүскен. Москва аттыг совхоз нарын дүктүг 42 муң хойлуг, областа дыка улуг ажыл-агыйларның бирээзи. Ол совхозта ажылчыннарның болгаш интеллигенцияның хөй нуруузу база-ла хөрээженнер болуп турар.

Боград районга баардывыс. Райкүүскомнуң даргазы база хөрээжен кижи — Анастасия Даниловна Гоколова. Райкүүскомну ол 9 чыл иштинде даргалап келген. Анастасия Даниловна бисти боду хүлээп алгаш, совхозтуң бүгү-ле ажыл-агыйы-биле таныштырып эгеледи.

— Бистиң районда 4 улуг колхоз, 7 совхоз бар болгаш оон иштинде Бородинода үрелиг малдың совхозу бар, ол совхоз үрелиг малдарны Чөөнчүктүң барык бүгү областарынга берип турар, 1959 чылда Тыва областка база 15 баш бугаларны берген бис—деп, ол чугаалады. Ында азырап турар үрелиг улуг бугаларның улуг шыырааны чүү дээр ону, а оларның дириг дензизин ап көөрге 1500—1600 кг болгулаар, кайгамчыктыг ла улуг чаагай малдар ында болду. Оол ында сүт-бараан фермазын база көрдувус. Ол фермада инектерни хүнде үш катап саап турар-дыр. Саанчы Кедрова инек бүрүзүнден-не чылда 3600 кг сүт саап алыр дээн болза, чартык чылда 2094 кг сүттү саап алган. Ында саап турар инектериниң улуг чаагайын кижи кайгап ханмас. Совхозта хөй база хөй — 15.000 баш, куш ажылы база сайзырангай. Ында янзы-бүрү куштар: дагаа, өдүрек, кас—65.000 баш, хаван 520 баш деп, Анастасия Даниловна чугаалады.

Оон соонда тараа ховуларынга бардывыс. «Бородино» совхоз малчын болганындан ангыда, кончуг тараалан совхоз-тур. Ында тараа, кукуруза, ногаа болгаш өске-даа техниктиг, чемкиттиг культураларны шуптузун тарып турар. Ол, тарылга шөлүнүн болгаш күрүнеге тараа база мал ажылының продуктуларын садарының талазы-биле Боград районда улуг рольдуг болду.

Үстүнде совхозтар бо чылын күрүнеге эт, сүт, дүк, дагаа чуургазы садарының чартык чыл планын бүрүн күүсеткен.

«Бородино» совхозтуң карак четпес калбак-делгем ховуларында бедик агротехниктиг деннелде тарып каан хамык культураларны, оларның чайгы ажаалга-тежээли дээш ында соксаал чок хайнып турар ажыл-ишти көөрге, ол шөлдерден бедик дүжүттү ап болурунуң бүгү барымдаалары черле бар болуп турар.

— Бистиң Боград район күрүнеге эвир чылын 5 миллион пуд тарааны дужааган, бо чылгы планывыс базала улуг — деп, Анастасия Даниловна Гоколова чугаалады. Даргавыс ынча дээрге, оон улуг күрүне ажылчорудулгазынга улам-на улуг-улуг чедишкиннерлиг болурун күзеп, бо чылдың дүжүду эки болзун, күрүнеге тараа болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын садарының планы ажыр күүсеттинер болзуп деп, улуг идегелди аңаа илергейлеп кагдывыс.

Шушенскиде Ленин башкының музейин болгаш улуг башкының аннап чорааш Шушь чоогунга туткаш, чурттап турганы чадырны көргенивис кажан-даа уттундурбас. Ленин башкының ол чурттап турган бажыңнарында оон эдилеп турган стол, сандайын, орун-дөжээн биске көргүзүп, бодунуң ынак эжи Н. К. Крупская-биле болгаш өске-даа эштериби-биле кады революстуг ажылды кылып, ылаңгыя «Россияга капитализмниң хөгжүлдези» деп алдарлыг номун аңаа бижээнин биске тайылбырлап берген.

Бистиң хакас эштеривистиң биске көргүскен солун болгаш өөредилгелиг чүүлдери бистиң сеткил-сагыжывыска кезээде артып калыр болгаш ол көрген, билген чүүлдеривисти, база хакас хөрээженнериниң бистиң тыва хөрээженнерге чедирген байырын дамчыдып бөөр ужурлуг бис.

Ынчангаш бистиң кожавыс, база ажыл-иживистиң талазы-биле чаржып-даа турарывыс хакас чоннуң ажыл-агыйларында улуг чедишкиннерни, чаа, мурнакчы, чогаадыкчы чүүлдерни улам-на өөренип, боттарывыстың ажыл-хөректе ривиске хөрегеп ажыглаарывыс чугула. Тываның хөрээженнери бистер, үлетпүрге, кодээ ажыл-агыйга, культура тургузуушкунунга улам-на чаа-чаа, улуг чедишкиннерни чедип алгаш, бодувустуң ам болур деп турар Бүгүтыва хуралывыска төлептиг ужуражылыңар.

Д. МОМБУЖАЙ.

Бистиң областың бойдус-чурумалдары

Дуыш. Фотоэтюд С. Феоктистовтуу.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ САЛДАРЫ

Чонну коммунистиг ёзуга кижизидер херекке партия, совет, профсоюзлел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларның ролюн бедидер дугайында СЭКП-ниң XXI съездизиниң айтыышкыннарын бүгү совет улус-биле бир дөмей бистиң областың ажылчы чоннары амыдыралга боттандырып турар.

Ниитилелге улуг айыл чок, чиик кем-херек үүлгеткен кижилерниң хөрээн чоннуң хуралдарынга чугаалаштырып, эш-хүүзүнүң судтарынга шилчидер арганы ниити кижизидилге ажылының база бир кол хевири болдурганының түннелинде, чоннуң ортузунда кем-херек үүлгедир чоруктар мурнуку чыдардаазындан көскүзү-биле эвээжеп турар.

Аар эвес кем-херек үүлгеткен кижилерниң дилээ киргенде, оларның дугайында айтырыгларны бүдүрүлге, албан, организация черлериниң коллективтериниң болгаш колхозчуларның ниити хуралдарынга чугаалаштыргаш, ук кижилерни өде кижизидерин коллектив бодунга дагдынып ап болур, болбазын аңда тодаргайлаар. Дидегни деткиири хүлээп көрдүнген таварылгада, ниити хуралдың протоколун дилег билдириишкин-биле катай иштелге азы суд органнарынче шилчидер ужуралт. Бо чурумну үрээр, ниити хурал чыылдырарының орнунга чамдык удуртукчуларның талазындан хөрөктөн кижиниң төрелдериниң бижимел азы аас-биле киирген дилээн барымдаалап, янзыбүү протокол, шынылгалар чогаадыр чорукту болдуруп болбас.

Кем-херек үүлгеткен кижилерни ниитиниң кижизидилгезинге дагдынып алыр дугайында айтырыгны Чөөн-Хөмчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары элээн үлегерлиг шиитпирлеп турар. Эрткен айда ол колхозтуң адынга Куулар Седен дээрзиниң тос уругларының дилег билдириишкини кирген, оор херек ужун каш удаа шиитпирип чораан болгаш ол чоруун дагын уламчылааш, хоругдалга киргеч адазын холга ап, эде кижизидерин колхозчулардан олар дилээннер. Седен 1957 чылда ол колхозтуң автомашиназының дугуюн оорлаан хөрээнин ужун дөрт чылда шиитпирген, кеземчезин эрттирзе-даа оортан кандыг-даа түннел кылбайн, харын ол бак чоруун катап-ла уламчылаш, колхозтуң автомашиназының ийи аккумуляторун оорлааны илерээн.

Бичин чаштарның киирген дилээн 320 ажыг кижи олурушкан ниити хуралга хөрөктөн Седенни келдиргеш, колхозчулар чугаалажып көрген. Бо хөрөктің дугайында информацияны районнуң прокурору эш Дажы-Сегбе кылган. Бодунуң оор херек үүлгедип, арагаа сундуккан бак чоруунуң дугайын Куулар Седен хуралга тодаргай чугаалаш, бурууузун ханызы-биле билинген. Ол бак чоруун моон соңгаар шуут сокадып, төрээн колхозунга бүгү колхозчулар-биле кады ак-сеткилдиг ажылдаарын хүлээнгеш, үүлгеткен оор хөрөөнин дугайында ону суд органнарынче шилчитпейн, ниитиниң контролюнга арттырарын хуралдан ол улуу-биле дилеп турган.

Ниитиниң өнчүзүнге хора чедирип турган оорнуң хөрөөнин дугайында хуралга 10 кижи чүве чугаалаш, совет хоойлу-дүрүмге улур оон бак үүлгедиглерин шыгыызы-биле буруу шапканнар.

— Колхоз өнчүзүн карак огу дег камгалаар хамаан чок, харын ону каш удаа оорлап келген Седен бо хөрөөнин ужун суд харыысалгазындан үштүүп шыдавас турган. Ынчалзадаа чаш назылыг тос кижиниң дилээн өөренип көргеш, мону бо удаада колхозчуларның контролюнга артырып болур—деп, колхозчу Лопсан-Серен чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш Доктугу хуралга сөс алгаш, ажылчы чоннарны коммунистиг ёзуга кижизидер талазы-биле партия болгаш чазактың салып турар сорулгаларынга доктаавышаан, күш-ажылга ынак эвес, өскениң күселиби-биле амыдыраарын оралдажып чоруур Седен чижектиг ийи-чаңгыс кижилерниң хоралыг үүлгедиглерин буруу шаап демдеглээн. Оон-биле кады «адавысты холга алгаш, эде кижизидип берип көрүнер» дээн оон уругларының билдириишкинин, база ниити хуралдың мурнунга Седеннин буруузун ханызы-биле билингенин барымдаалаш, ону бо удаада ниитиниң контролюнга алыр дугайында саналга чөпшээрешкенин ол медеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-те үүдүрүгени «Күрүнеңиң болгаш хөй-ниитиниң өнчү-төрөңгизин оорлап-самчыгданнарга кеземче харыысалгазының дугайында» Чарлыктың 4 үүлү биле буруудаттырган, 8 чылда хосталгазын казыып шиитпирер ужурлуг турган Куулар Седеннің хөрөөн судче шилчитпейн, оон бодун истелге чадазындан хостааш, колхозчуларның дагдынып алышкынынга тургузарын районнуң истелге органнарындан дилээр дугайында шиитпирен хурал үлээп алган.

Седенни ол хүнден эгелээш, колхозтуң тудуг бригадазының ажылында киирип каан. Ол ам арагалаар, оор-суук кылыр бак чоруун шуут кагган болгаш колхозтуң эки тудугжуларының бирээзинге санаттырып турар. Уругларын школага өөредириниң чугулазын ол база биле берген. Ооң уруглары чаа өөредилге чылында хамаарышкан класстарынга өөренир дээш белеткенин турарлар.

Ниитиниң өнчүзүнге хора чедирип, кем-херек үүлгеткеш, каш удаа шиитпирзе-даа, ол бак чоруун кагбайн турган Седенни хөй-ниитиниң өде кижизидип шыдаанын үстүнде факты тодаргай көргүскен.

Чөв, коллектив, хөй-ниити — ол дээрге ниитилелге төлеп чок кижилерни өде кижизидер, оларның буруузун ханызы-биле билиндирер чугула күш болур. Ынчангаш ниитиниң корум-чурумун, социалистиг хоойлу-дүрүмну сагып камгалаар херекке хөй-ниитиниң ролюн бедидер талазы-биле партия болгаш чазактың салган сорулгазын боттандырарынга ажылчы чоннарның киржилгезин улам-на күштелдирери чугула.

Ш. КУУЛАР,
областың прокурорунуң улуг дузалакчызы, ийиги класстың юризи.

Масса-политиктиг ажылдың чогунуң түннелинде

«Элегес» совхозтуң Каъкта № 2 фермазында элээн хөй ажылчыннардаа, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-даа чурттап, ажылдап турар. Мында партия бөлүү, комсомол организациязы, ажылчын комитеди бар.

Фермада ажылдап турар ажылчыннарның ортузунга партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажыл шуут чорбастаан. Чурттакчы чонга лекция, беседа, солун номчулгазы мырыңай чок. Лекцияны чылдың эгезинде, төнчүзүнде таварылга болуп дыннаарывыс чаңчыл болган. Фермада радио база тургустунмаан. Бүдүрүлге хуралдары болбайн турар.

Ындыг турбуже партбөлүктүң секретары эш Кудзенко, комсомол организациязының секретары эш Тушикова, ажылчын комитединиң даргазы эш Тонкошкуров олар ажылчыннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды калбартыр, лекция, беседаны, солун номчулгазын доктаамал организастаар, - бүдүрүлге хуралдарын чыылдырып, оларга фермаңың ажылының турар байдалын чугаалажыр талазы-биле кандыг-даа хемчеглерни албайн келгеннер. Харын ажылчыннар болгаш аныяктар Кудзенко, Тушикова оларның бараанын көргеш, таныыр боордан кадына чогум кымнарыл, чүнү кылып турар кижилерил он дээрзин безин билбес, а Тонкошкуровтуң чүгле бодун тогдунар, улуургак, улуска каржыхажагай чоруун чон билир.

Партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылдың шак ындыг багай тургустунган чоруу фермаңың ажыл-чорудулгазынга таарымча чок салдарны чедиргеч. Оон чылдагаанында фермаңың ажылының түннелдери багай: сүт саалдазы дыка кудулаан, 20 ажыг бызаа өлген, Кара-Чоогада 30 тонна силосту апрель айда оңгарның аксын ажыткаш кагган ужурунда чыдаан, Өштектің арт кырында оон-даа хөй эки шынарлыг силосту база-ла чыдыткан. Шаңга хар адаанче кирген хөй тонна тарааның харын, богун аштап арыглаарынга үндүрер акша-хөрөнги чок деп чүвеге чылдак каккаш, база-ла чыдыткаш, бок төгер черже үндүрүп төккен. Фермаңың суурун чаагайжыдар дугайында сагыш човаашкының салбайн турар: бажыңнарың херим-кажаазы чок, арыгланыр черлер чедишпес. Фермаңың ажылы мындыг сандаргай байдалче кирген турда-ла ооң удуртукчузу эш Панкратов ол четпестерни чайладыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни албайн, сагыш амыр олурары шын эвес.

Фермада ажылдап турар аныяктарның иштинде арагалаар, ажыл шагындан озалдаар, шош-соңаа кылыр чоруктарның бар болуп турары комсомол организациязының ажылында улуг четпестерниң тодаргай фактызы-дыр.

Чоокта чаа облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Козленко чораан, ферма ажылдакчыларынга «Бүгү делегейниң амгы байдалының дугайында» делгеренгей лекцияны кылып берген. Партбөлүк, комсомол организациязы болгаш ажылчын комитеди чурттакчы чонга чарлалды чедирбээни-биле лекцияга каш-ла кижиниң олурушканы хомуданчыг болган.

Лекцияның сөөлүнде фермаңың ажылчыннарының хуралын чыылдырып, ооң ажылында четпестерни илередип, оларны чайладыр талазы-биле алза чогуур тодаргай хемчеглерни эш Козленко бодунуң саналына берген.

Ол хуралга фермаңың удуртулгазы, партия, комсомол, профэвилел организацияларының удуртукчулары бар четпестерни чайладыр, ажылхеректи чаа ёзу-биле хөделдирип эгелээрин хүлээнгеннер. Оон бээр неделя ажыг үе эрткен турзажок байдал ол хевээр.

Бир эвес моон соңгаар фермаңың ажылы сегивес, бо хевээр турар чүве болза, ону организакчы, арга дуржулгалыг кадрлар-биле быжыглаарын фермаңың ажыл-ишчилери хамаарышкан организацияларындан негээр апаар.

В. ОММУН.

Районнуң төвүнде чаагайжыдылга

Каш-ла чылдар мурнунда Сүт-Хөлдүң Суг-Аксы сууру болза долгандыр херимги болгаш аразында ёзулуг кудумчу безин чок каш-ла санныг, тарамыг бажыңнар тургулаан. Амгы үеде район төвү мырыңай таныттынмас кылдыр өскен. Эрткен чылдарның дургузунда суурга районнуң культура бажыңын, делгем залды столованы, уругларга арыг-силиг, чырык яслиниң болгаш ортумак школаның бажыннарын тудуп тургускан. Ол ышкаш эмчиниң, харылзаа конторазының бажыңнарын болгаш дерип белетээн гостиницаны гуткан.

Кыска хуусаа иштинде хөй өрээлдерлиг чурттала бажыңнарының тудугларын доосказ, ажыглалга киирип турар. Суурнуң узун, делгем кудумчуларының ногаанчыдылгазы хайныышкынныг чоруп турар. Чүгле бо чылдың баштайгы чартыында 2000 ажыг чаа ыыштарны олурткаш, долгандыр херимнээн.

Районнуң чурттакчылары эки дериттинген культура быжыңынга кежээниң-не солун, чаа киноларны болгаш концерттерни көрүп, ойнап, хөглеп турарлар.

Н. ОВЧАРОВ.

Сагыш салза чогуур

Туран хоорайның чурттакчылары удаваа 300 олуттуг чаа кинотеатрлыг болур. Ам театрның чүгле иштики шеверлээшкин ажылы арткан болгаш ооң соңгаларының, шалазының будуушкуну кидин-түлүк чоруп турар. Чаа кино-театр туранчыларның культурлуг дыштанылгазынга улуг ужур-дузалыг, культураның ёзулуг одаа болуру чугаажок.

Ынчанмыже культура албан черлериниң оран-бажыңнарының септелгези районнуң чамдык суурларында багай чоруп турарын демдеглезе чогуур. Чижээ, Тарлаг суурда клуб кончуг багай байдалда туруп турар. Ындыг турбуже «Өөк» совхозтуң дирекциязы (директору эш Хвостов) ол клубту септеп, дерип алырынче кичээнгей салбайн турары окта шын эвес. Чер-черде клубтарның септелгезинче чогуур сагыш салбас чорук районнуң чамдык көдээ Советтериниң талазында база бар. Чижеке мынчага дээр септеттинмээн Кара-Хаак суурда көдээ клубту айтыш болур.

Үстүнде четпестер-биле холбаштыр, көрүкчү чонга киноларны 3—4 айлар иштинде озалдадып көргүзүп турар чорукту шүүмчүлээр херек.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Культура албан черинге дөмейлешпес

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозка көдээ клуб тургустунгандан бээр 10 чыл ажып турар. Ынчалзажок ооң иштин, даштын көөрге культура албан чери-биле дөмейлешпес. Хирлиг, долгандыр херими чок, иштинге кире бээрге ханаларында хирлиг эрги кызыл пөстерни саазын-биле чамап тургаш чүзү-даа билдинмес сестер бижигилеп жаан.

Көрүкчүлер олурар залда 5—6 хире ыяш диваннар бар болза-даа олардан кижи олурушпас бүдүн чүве тывылбас. Кино, концерт көөр дээн көрүкчүлер бут кырынга турар болгаш клуб чоогунда чурттап турар кижилер бажыңнарындан сандайларын алгаш келир ужурга таваржырлар. Лекциялар, беседалар, солун номчулгалары ооңчуг ховар болуп турар.

О. КЕНДЕН.

АТК-ның ажылында четпестер

Кызылдың пассажирлер АТК-зында автобустарны чогуур шактарында чорутпайн озалдадыр, азы автобус орнунга чүк сөөртүр такси машиналар чорудуттар таварылгалар бар. Чижээ, июнь 27-де Балгазынче баар автобусчуң билеттерин садышкаш, пассажирлерни чоруур шагындан эртир бир шак ажыр манаткан сөөлүнде; арай боорда чүк сөөртүр такси машинаны ынаар чорудушкан.

Кырында самдар угектиг өрги машинага хөй пассажирлер Балгазынга чедир бергезинин четкеннер. Оон аңгыда, билет садар кассирлер автобустарның чоруур шактарын улуска соора чугаалап бээр чоруктар бар. Пассажирлер АТК-зының ажылында мындыг четпестерни дарый узуткап, пассажирлерге таарымчалыг байдалдарны тургузарын чон негеп турар.

С. САНДАН.

Эмнелге хандырылгазын экижидер

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозтуң төвүнде чурттакчы чоннуң саны чыл санында өзүп турар. Ынчалза-даа ында эмнелге салбырының бажыңы ажылчы чоннуң негелдезин ыракта чедир хандырбайн турар.

Ол эмнелге салбыры 1939 — 40 чылдар үезинде чылгычылар чурттап турган, ийи өрээл бичин ирик бажында. Ында бачым аарыгдан аараан болгаш божуур иелер чыттырар бичин өрээл безин чок. Шак ындыг байдалга таварышкан кижилер ыяавыла Кызыл хоорайже ийикпе, Бай-Хаакче баар ужурга таваржыр. Совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының эмнелге хандырылгазын экижидеринге эргежок чугула бо айтырыгны совхозтуң дирекция черинин шиитпирлээр өйү келген.

Д. ЧЫЛБАК.

БЕЛЕТКЕЛДИ ДҮРГЕДЕДИР

Ай хире болгаш школаларга чаа өөредилге чылы эгелээр. Аңаа белеткелдер Тес-Хемниң школаларында болгаш интернаттарында ооңум чоруттунуп турар. Ылангыя Берт-Даг школазында (көдээ Советтиң даргазы эш Самбыл, школаның директору эш Бадра) септелге болгаш чаа тудуг улуг хожудаашкында. Эрткен чартык чылдың дургузунда тайгада белеткеттинген 1500 кубометр одаар ыыштан чүгле 100 кубометр хире ыяш школа хериминиң иштинде дүжүртүнген. Бо чаа өөредилге кылында ажыглалга кирер ужурлуг, эвир чылын-на кол тудуу доозулган 160 олуттуг чаа тудугну эш Аракчаага баштаткан тудугжулар чүгле ам чаала крышалап, шалалап эгелээн. Тудугжуларның ажылы организас чок, ооңум болгаш тудуг материалдары-биле хандырылганың четпезинден ол тудуг мынчага чедир саадап турар. Ынчаарга ол чаа школага хереглээр столдар, сандайлар чижектиг иштики дериг-херекселдер ам-даа чок. Эрги школаның столдарының хөй кезии аңаа ажыглаттынмас. Катап кылза чогуур 13 печкалардан чүгле 3 печка кылынган. Колхозтуң туйбу бүдүрүлдезинден ажылдың хожудаашкыны аңаа кол чылдагаан болган.

Кызыл-Чыраа школазында (көдээ Советтиң даргазы эш Д. Лахов, школаның директору эш Кызыл-оол) байдал база өөр эвес. Ында чаа интернат тудуунуң иштики нарын кылыглары доозулбаан. Септелгеде ажылдап турар кижилернин ажылы организас чок. Директор эш Кызыл-оол болгаш школаның ажыл-агый эргелекчизи эш Дугар-оол септелге хөрөөн холга ап, ону дүргедириниң орнунга ажыл хүннериде безин арагалап, ажыл шагы үзүп турарлар. Самагалдайның ортумак школазының бир улуг интернадының капитал септелгезин районнуң коммунал ажылагый конторазы (начальниги эш Шумов) хүлээнип алгаш июльдуң ортанга чедир саадаткан. Бо школада кылза чогуур септелгелер ам-даа хөй. Одаар ыышты школа чаныынче сөөртүрүп дооспаан.

Школалар болгаш интернаттарның белеткелинге көдээ Советтер болгаш колхозтар баштаар черлери база онза кичээнгей салбайн турарын айтыры чугула. Райкүүскомнуң улус өөредилгезинин инспектору (ооң хүлээлгезин күүседип турар эш А. Марчин) школалар удуртукчуларындан негелде чок, кылдынган ажылдарның медээзин чыыры-биле-ле өйлежип турар.

О. МАНДАРЫЙ.

ЧУГААЛАЖЫП, ТҮҢНЕЛ ҮНДҮРБЭЭН

— Чалалга биледи болза аар! Сенде артык азы ээзи келбес хире билет бар бе, эжим?

— Ол түн боор, арай боорда бир коллектив дамчыштыр чаңгыс билетке чединдим. Аалым улузунга билет тып чададым, ана хай-ла түве.

— Маңза келбейн баар кижи канчап турар боор. Ногаан театрже кирип шыдаваза-даа, паркка базып чораан азы сандайларга дыштанып олура концертти радио-биле дыннаар дээн кижилерниң безин хөйүн көрем.

Бо чугаалар июль айның 10-да, дыштанып хүнде, Кызылдың культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга бооп тургулаан. Ол хүн областың бүгү районнарының болгаш Кызылдың бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң көрүлдезинге шилиндек номерлериндеп тургустунган түннел концерти болур турган.

Концерттиң эгелээрі кежээкинин 5 шакта. Ынчалзажок аңаа чедир үе-шак четкелек турда-ла ногаан театрның олуттары шыгырт долган. Оон туржук радио-биле эптиг дыннаар черде сандайлар болгаш шөлдер база долган. Ол бүгү болза культураның байырлалының тода херечиля ол.

Концерт-даа эгелээн. Ыры-хөгжүм чаңгыланган, танцы, монтаж, акробаттыг этюдтар чайыннанган, хөлбеңнээн, чиңгиртиленген, адыш часкашкыннары диниттелген — хөгжүүн канчаар. Бүгү районнарның болгаш Кызылдың коллективтериниң шүглүп үнген киржикчилери ойнап турда ындыг болбас ужур чок. Концерт дыка орайтады барып доозулган. Дыштанган, сеткил ханган көрүкчүлер уурук-сууруктап чанып эгелей бергеннер. Орук ара оларның аразынга мындыг чугаалажыышкыннар база тыптын келгилээн.

— Каа-Хемден чоп чаңгыс-даа номер чогул, орта чоор бе, мурнакчы-даа, хөй чоннуг-даа район-на болгай.

— Кирип шыдаваны ол-лур ийин. Оон башка көстү-ле бербезикпе.

— Ол районнуң концертин көргөн мен. Пат чорбадыва. Белеткел чок хире улус чорду. Ооа уругларының кедип алган тыва тоннары артында дедир хойлуг де даан.

— Чок, бир номер мүн-не киргеч түве. «Эыт дээш демиселге шак үени бичин-даа халас эрттирбе!» деп интермедия бар турган. Ниити көргүзүү куду боорга-ла боор, ооа ыялып-даа көргүспейн, могаткан шинчилиг чаныыннар.

Каа-Хем районнуң бот-тывынгыр уран үүл коллективиниң түннел концертке киришпейн барганы — ук коллективтиң көргүскен түннелиниң хире-шаандан хамаарышканы чугаажок. Ук коллектив далаш-биле буу-хаа белеткенгеш-ле чоруп каан. Районга болган көрүлде ында өзүп орар талантыларны четче илереттээн. Чижээ, Ильинканың көдээ клубу бот-тывынгыр уран үүлге сураглыг коллектив. Ол район көрүлдезинге шуут келбээн. Кызылга, Таңдыга база бодунуң районунга диниреп турган сураглыг коллектив оон кижилери ында «Тиилелге» колхозта ажылдап, чурттап турар хевээр-ле болгай. Аңаа үүгле организакчы ажыл херек турган. Сарыг-Септиң Культура бажыңы районда эң шыырак коллектив. Аңаа кире бергеш көөрге, ооң ханаларында он ажыг шаңнал бижиктерни азып каан турар. Ол болза мурнундагы болгулаан область, район көрүлдезинге киришкеш, чаалап алган чедиишкиннериниң көргүзүү. Культура бажыңы үрер хөгжүмнүг, рояльдыг, допшулуур, гитара, баян херекселдерлиг. Бо коллектив канчап барганыл? Бодавыже, ажылдаваан. Бүрен-Хемниң, Сизимниң коллективтери база-ла шыырак. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, каа-хемчилер дөртку область көрүлдезинге эки түннелдерлиг болур аргалыг турган. Районнуң культура килдизи (эргелекчизи эш Рябцева) культураның албан черлериниң ажылын канчаар багай удуртуп турганын көрүлде тода көргүскен.

Каа-хемчилериниң программазы кызыы, ядыы болган. Хөйнүң ыры, ийи-чаңгыстың ырылары, танцылар — коллуунда ол-ла. Монтажтар, чаңгыс көжеге азы үзүңдү шиилер, улустарның танцылары, кожамык лириктиг ырылар, хыдыг хөгжүм оркестри чергелиг номерлер барык чок чыгыы болган. Оон ынай элээн хөй номерлер эргижээн болгулаан.

Каа-хемчилерниң бир четпес чери болза, тыва ырыларның үндезинин четче ажылдап албааны болур. Орус ырыларны рояль, баян чергелиг хөгжүм херекселдер-биле, а тываларын быыаанчы, игил-биле үдээрге дыка таарымчалыг. Ынчалзажок бүгү районда национал хөгжүм херекселиби-ле үдеткен чаңгыс-даа номер турбаан. Сарыг-Септиң культура бажыңының коллективи үрер хөгжүм-биле ойнаарынга элээн мергежий бергеи коллектив. Ынчалзажок ол чедиишкин база-ла көзүлбээн.

Каа-Хемниң бот-тывынгыр уран үүл коллективи бо удаада дөртку область көрүлдезинге чедимче чок болганы — район иштинге чугаалажып көөр айтырыг болу бээр турган. Чок, херек кырында ол болбаан. СЭКП, ВЛКСМ райкомнары, районнуң культура килдизи киржикчилериниң түннел хуралын-даа кылбааннар. Ук айтырыгны партия, комсомол райкомнарының бюроларынга, райкүүскомнуң хуралынга чугаалажып көрбээн.

Районнуң ажыл-ишчилери ам үеде мал чеминиң белеткелинде ажылдап турарлар. Ынчангаш районнуң Культура бажыңының, көдээ клубтарның бот-тывынгыр уран үүл коллективтери ховуу турлагларынга концерттерни көргүзүп, боттарының мергежилин бедидип, уран үүлге чаа-чаа номерлерни амыдыралдан тывар ужурлуг. Ол база-ла кылдынмайн турар.

Каа-Хем район болза, областың мурнакчы районнарның бирээзи дээрзи чугаажок. Ук район эрткен чылын күрүнеге 1,5 миллион пуд тараны саткан. Бо чылдың бирги болгаш ийиги кварталдарында сүтту бүдүреринің болгаш ону күрүнеге садарының талазы-биле обласка бирги черни улай-улай алгылааш, СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ындыг мурнакчы район культураның хөгжүлдезинин талазы-биле база мурнакчы болуру ыяавыла күзенчиг.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Бөгүнгүнүң дугайында

КИНО

Бистиң улуг төрээн чуртувустуң кайгамчык тургузуушкуннары-биле үндезини божанайны берген капиталистиг делегейниң кижилери— америк, итали, француз дээргилеринин карааа-биле бүзүреп, кайгап магадап турарының дугайында «Орус суй белек» деп каттырынчыг кинону «Мосфильмниң» киностудиязы кылып үндүрген. Режиссёр Г. Александров, Ангарага, Енисейге болгаш Байкалга барып, ында тудуп турар кайгамчыктыг улуг тудугларны тыртырып алгаш совет көрүкчүлерге бараалгаткан.

Даштыкы туристер — америк хөренгитен Скотт, ооң дузалакчы бижикчизи Томас, француз херээжен Бандора, итали профессор болгаш лама Адамс олар самолёт-биле бистин чуртувуоче ужудуп кел чораан, чаъс-боранга таварышкаш, бир меңги кырынга самолёдун хондуруп алыр ужурга таваржырлар. Ол самолётка олурганнарның аразында кара чаңгыс совет кижи — Варвара Комарова бар.

Озал-ондакка таварышкан, янзыбүү үеэлдиг даштыкы кижилерни Комарова үдеп эдертир, оларга орук баштаар ужурга таварышкан. Адамс 1913 чылда Россияга чораан болгаш ол-ла үениң буржуазтыг справочнигин бодунда шыгжап алган, ооң-биле үргүлчү «сүмележип» чоруур. Ында «Россия дээрге эң-не түмбей, чыдып калган чурт» дээн хөөннүү-биле ол ону баштайгы таварышкан ужуралындан шынзыгып чорууру илдең. Эзн куруг менгини, шимээн-даан чок тайганы боттарының «Россия бөгүн» деп бижип ап чоруур демдеглелинге бижип алырын Скотт бодунуң секретары Гомерге дужаар. Чаъс-боранныг дүне олар бир дугаар улуг карангы түмбей улуг бажыңга келирлер. Ол дээрге артында-ла кара бажың болур. Буржуаз «пропагандага ажыглаарда амданныг чем бо-лг болгай» деп капиталистер сеткилинде ынчаар бодап өөрүп турда, Комарова мынчаар тайылбырлаар: «Бо шаанда кара бажың турган.. Ам мында кижилер бажыңнавайн, аңаа улуг культура төвү тургузар дээш эде тудуп турар». Ында хөглуг аныяктарны ол чыгаш аалчыларны орус ёзу-биле шайладып, хөгледир. Ынчан оларның озал-ондакка таварышкан самолёдун совет радио станциялары болгаш вертолёттар дилеп чоруп турар. Комарованың үделгези-биле дээргилер кайгамчыктыг улуг тудугларга аңаа-ла таварылга болуп чеде бергеш, совет кижилерниң даг-дашты буза тепсип, хөлдерни, хемнерни эде чартып турарын көөрлер. Дүн дуже бээрге Варвара оларны аң ажыл-агыйлыг сибиржи кырган ашак, кадайның өгбүлезинге эдертип эккеп хондурар. Орта база кайгамчык үүлдерни олар көөрлер. Совет Сибирьде кайгамчыктыг чаартылгалар, кижиниң сеткилин өөртүп келир улуг тургузуушкун, ыланғыя ында кижилерниң совет эрге-чагырганың үезинде өскерлип, чаа үеэлдерлиг ажыл-ишчилер, боттарының амыдырал-чурттаңгазының эзлери болу бергенинге дээргилер бүзүрээр ужурга таварышкан. Скотт биле Гомер ийилээ цыганнарның ыяш салдадып турар хеминге чеде бергеш, оларның ырлажып чоруп турарын көргеш, «болар ам-даа кешпушаандырлар, эң-не черлик кижилер» деп бодап турарлар. Ол ындыг эвес, улуг тудугнуң тургузукчулары, биеэги «хөшкүн цыганнар» эвес, совет тудугжулар деп чүвени билип алырлар.

Даштыкы туристерни хүлээп алыр төлээ чедип келгеш, дээргилерни магададыры-биле бир-ле бедик даг бажында ракета салып үндүрүп турар черге апаар. Чүү-даа болза профессор кижи болганда Адамсты бир-ле орус аныяк эрниң телескопунуң чанынга апарып каар. Ол демги-ле справочниги-биле аныяк эрниң бажын орта хаккаш, «Иван, сен бижип, номчуп билир сен бе?» деп айтырарга, ооң ужугуп үнүп чыткан ракетаже айтыр. Улуг частыышкын болган сөөлүнде ракета чоорту ужуп үнүптерге олар кайгап турар. Ол аразында совет төлээ оларга чеде кылаштап келгеш, демги ламаның бажын орта хап турганы кижиже айыткаш: «таныжыңар, дээргилер: академик Иванов» деп дерге, демгилелери аксын аазадып, кайгап турарлар.

Даштыкы туристерниң бирээзи— Скотт ажаалга кассазынга акша шыгжадып кааш оон хөй түннүг акша ойнап алыр болгаш ооңунуң ужун кады чорууру — дээргилерге кыдыгладып, «коммунистерге көгүүтүрген» диртип, оон чугаазын тускай үн бижиир аппаратка бижидип турда, бодунуң секретары аныяк Гомерниң болгаш ооң ынакшаанды Варвара база совет ыраажыга ынакшаан Бандора оларның дузазы-биле демгилериндеп адырлып алыр. Бистиң Төрээн чуртувустуң ийисылалы Москвага туристер чедип келгеш, ооң кайгамчыктыг үүлдери-биле таныжып турары-биле бо солун, ханы уткалыг чаа кино-чурук доостур.

О. НАМЧЫЛАК.

МАДАГАСКАР — ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ ОРУУНДА

Африканың база бир күрүнези — Мадагаскарга политиктиг хамаарышпас чоруктуг тыпсыр дугайында дугуржулга чоокта чаа күштүг болуп боттанган. Ол болуушкун — колониализмге удур африка улустарының демиселинің чедишкиннериниң чаа херечизи болур.

Мадагаскарны Улуг ортулук деп адап турары хаая эвес. Ол шынапла аажок улуг ортулук: ооң девискээри Францияның, Белгияның, Голландияның болгаш Люксембургтуң шөлүн катай алырга, оларныңдан улуг. Сүвүр-сүвүр баштыг даглар болгаш шаттар, көвүктелген шапкын хемнер, тропиктиг арга-ыяштар болгаш саваннар, рис шөлдери болгаш кофе плантациялары, гвоздиктер, ванильдер, а бүгү талаларында ужу-кыдыы көзүлбес Индий океан чаптылган — Мадагаскарның географтыг байдалы шак ындыг. Болунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш маадырлыг демиселдің алдарлыг төөгүзү ооң беш миллион чонунда бар.

Чеден чылдарның мурнунда Мадагаскар дыка хөй чурттар-биле, ооң иштинде АКШ, Англия болгаш Франция-биле дипломаттыг болгаш садыг харылзаларны тутқан хамаарышпас күрүне турган. Мадагаскар күрүне нитилел хөгжүлдезиниң эртеги шагның күл эдилелдиг үе-чадазында турган болзажок, ында типографиялар, ном парлалгазы, школалар четкизи, эмчилер белеткээриниң өөредилге черлери, турум армия бар турган.

Черниң хөрүнүнүң үнүш-дүжүткүрү, ортулуктуң улуг кезиниин агаар бойдузунуң таарымчалыг чаагай байдалы, улуг күш үндүрбейн турган, тып ап болур казар байлактарның — графиттиң, шил-даштың, демирниң, кварцтың, хөмүрүңүң, үнелиг даштарның элбекшили, күш-ажылга ынакшылдыг чону — бо бүгү чурттуң экономиктаг болгаш культурлуг депшилгезин дүргедириинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар

Эрткен чүс чылдың төнчүзүнде француз империалистер, АКШ-тын бүдүү чөпшээрээни-биле, Англия болгаш Германия-биле сүмчээлежип алган, Мадагаскарже халдаан болгаш 1896 чылда ортулукту болдуун колониязы кылдыр чарлаан. Мадагаскарның сөөлгү кадын-хааны III Ранавалуна истеп сүрүүшкүнге чораан өлген, а Мадагаскарның улузу — мальгаштар — даштыкының кулданыышкынының адаанга хөй-хөй чылдарда турар ужурга таварышкан.

Бистиң хүннеривисте Мадагаскар — француз улуг-улуг банкыларның чагыргазының адаанга турган яламык чер ажылдыг чурт. Мадагаскарның үндезин чонунуң 90 чедир хуузу көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар. Черни ажылдап кылырын ең-не бүдүүлүк арга — озук-биле чорудуп турар. Бежен тарзачын өгбүлелериниң үгле чангызында демир азы ыяш аңдазын бар. Тарзачыннар боттарының 1,5 — 2 га хемчээлиг шөлдеринде мальгаштарның кол чем культуралары — маниок биле ристи, дашкаар үндүрер культуралар: кофе, ваниль, гвоздикти тарып өстүрүп турарлар.

Чуртта көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин болбаазырадып кылырының каш санныг бичии бүдүүлгелериниң, септелге мастерскааларындан, шилдашты, графитти, радиоактивтиг минералдарны эвээжи-биле ажылдап кылып турарындан аңгыда үлетпүр барык чок. Ортулукта хөлезиленген ажылчыннарның саны 250 муң кижизен ашпайн турар.

Ортулуктуң экономиказының чер ажылдыг угланыышкыны болгаш ооң үлетпүрүнүң хожудангай чоруу колониалдыг компанияларга ажыктыг: мальгаш чонган көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин чиик өртек-биле салып ап база океан ындындан сөөртүп эккелген үлетпүр бараанларын оларга үш катап аар өртекке сатқаш, монополистер аажок хөй ажык-кончааны — чыл бүрүде бир миллиард ажыг франкону ап турарлар.

Амыдыралдың аар-берге байдалдары болгаш тарзачыннарның орулгаларының чартык кезиинге чедир тыртып турар хөй санныг үндүрүглер хереглеттинер чепсек-херекселдерни тыптынып, элегдел-түрегделден уштунуп үнер арганы оларга бербейн турар. Чөгенчиг эвээш ажыл төлевириниден, аар өртек-үнеден. ажыл чок чоруктан качыгдап турар мальгаш ажылчыннарның байдалы тарзачыннарныыдан база-ла дээредевес.

Чамдык мындыг сан-чурагайлар хандыг-даа чугаа-домактан артык тодаргай херечилеп турар. Мадагаскарның чонунуң 60 хуузу бижик билбес, тус черниң 10000 чурттакчыларынга-ла 1 эмчи ондаажып турар, 300 муң патриоттар боттарының төрээн чуртунуң хосталгазы дээш демиселге өлгеннер.

Француз колонизаторларга удур мальгаш чонунуң ала-чаягаар үнген партизан дайыны ортулуктуң найысылалын — Тананариве хоорайны колонизаторлар эжелеп апканының сөөлүнде дораан-на эгелээн. Ол дайын чээрби чылдар дургузунда үргүлчүлеп келген.

Делегейниң ийиги дайынының сөөлүнде национал-хосталгалыг шимчээшкин Мадагаскарга чаа күштүү-биле калбарып эгелээн. 1946 чылда ортулукка бирги политиктиг массалыг организация — «Мальгаштың катап төрүттүнери дээш демократтыг шимчээшкин» (МДРМ) тургустунган. МДРМ-ниң программазы чурттуң хамаарышпас чоруун катап тургузарын, мальгаш улуска политиктиг эргелерни калбаа-биле тыпсырын болгаш чуртка элээн хөй үндезин чаартылгаларны чорударын негээн. Мадагаскарның национал күштериниң хөй нуруузу «Хосталга болгаш депшилге» деп лозуннуң адаа-биле МДРМ-ге каттышкан болгаш удаааанда «Мальгаштың катап төрүттүнери дээш демократтыг шимчээшкин» улусчу фронтунуң организациязы болу берген.

Колонизаторлар Мадагаскарда революстуг шимчээшкиниң өзүлдезинден коргун, аңза дүвүреп турганнар. Мальгаш улустуң национал фронтузунуң улам ыңай сырыл катыжарынга шаптык чедирерин оралдашпышаан, колониалдыг эрге-чагыргалар 1947 чылдың мартта чуртка дайын үскүлежиишкиннерин өөскүдүп үндүрген, ооң түңнелинде чонунуң тура-халышкыны калбарган. Ол чорук дайынныг байдалды тургузар, МДРМ-ни хоруур, Мадагаскарга өлүрүкчү өзу-чурумну тургузар арганы колониалдыг эрге-чагыргаларга берген.

Мальгаштарның ала-чаягаар тура-халышкыны колонизаторларга удур чыл ажыг үеде үргүлчүлээн өзулуг дайынче удаааанда-ла шилчий берген. Тура-халыкчыларга удур амгы үениң бүгү-ле күчүлүг дайынчы техниказын октаан. Дайын чорудулгаларының түңнелинде үгле албаннын сан-медээлерин өзугаар алырга безин 90 муң чедир мальгаштар өлген. Мальгаш улустуң 20 муң ажыг дээре оолдарын — МДРМ-ниң активчилерин, профэвилелдерниң ажылдакчыларын болгаш патриоттарны кара бажыннарга болгаш албадалдың лагерьлеринге олурткан.

Колонизаторларның бодалдарын өзугаар алырга, мальгаштарның тура-халышкан отрядтарын базары болгаш фашистиг өлүрүкчү өзу-чурумну тургузар чорук хосталга дээш демиселди катап эгелээр дээр бодалдан мальгаштарны кеззеде ойталадыр ужурлуг турган. Ынчалза-даа колонизаторлар часканнар. Катап тургустунган профэвилелдериниң удуртулгазы-биле калбарган ажыл соксадыышкынныг шимчээшкиниң өзүлдези 1950—1953 чылдарда-ла Мадагаскарга тодазы-биле илереп турар апарган. 1956 чылда ортулукка чаа политиктиг партиялар тургустунуп, улустуң катап эгелээн шимчээшкинин олар баштаан. Чуруттуң национал күштерин каттыштырар сорулга-биле үк партияларның хөй кезиниң конгрези 1958 чылда чаңгыс-ла «Хамаарышпас чоруктуң партизаны» тургузар деп шиитпирлээн. Ындыг партия ол-ла чылдың күзүнүнде тургустунган болгаш ону «Мадагаскарның хамаарышпас чоруунуң конгрезиниң партизы» (АКФМ) деп адаан.

Ол партия Мадагаскарга хамаарышпас чоруктуу тыпсыр дээш, чуртка улус-демократтыг республиканы тургузар дээш демиселди эгелээн. Даштыкы политика талазы-биле Бандунгтуң принциптеринге үндезилээн чогуур нейтралитетти Мадагаскарга чорударын АКФМ негеп турган. «Мадагаскарның хамаарышпас чоруунуң конгрезиниң партизын» бүгү-ле депшилгелиг профэвиледдери деткип турар, ынчангаш ол ам чуртта ең-не ат-алдарлыг болгаш ең-не массалыг политиктиг организация апарган.

Мальгаш улустуң революстуг шимчээшкинин чепсектиг күштер-биле доктаадыр аргажок болганын бүзүреп көргеш, француз колонизаторлар боттарының тергиделин хевээр арттырып алыр сорулга-биле дүжүп берлишкиннерниң болгаш кажарлаашкынның политиказынче шилчиир ужурга таварышканнар. 1958 чылдың октябрьда колдуунда-ла буржуаз партияларның — Социал-демократтыг партияның болгаш Социал-демократтыг эвилелдиң төлөөлекчилериниң тургустунган чазаатыг болгаш парламентилиг Мальгаш республика үк ортулукка үндезилеттинген. Национал буржуазияның каш санныг үстүүлериниң эргеджыктарын барымдаалап турар ол партиялар колониалдыг эрге-чагыргаларның өмзөрилгезин ажыглап, Мадагаскарның Франция-биле сырыл эвилели дээш туржуп турарлар. Республиканың чазаанга эрткен чоокку үеге чедир-ле үгле иштики автономияның эргезин тывыскан турган. Политиктиг болгаш экономиктиг тергиделдиң бүгү-ле кол-кол бырадары — армия, сан-хөө, даштыкы харылзаалар, суд — бо бүгү Францияның эргезинге хевээр арткан турган. Мальгаштың депшилгелиг «Имунгу вауваў» солуннуң демдеглеп турганын өзугаар алырга, Мадагаскарга Мальгаш Республиканы тургускан чорук болза, үгле «ортулукка колониалдыг корум-чурумнарны өске арга-биле хевээр арттырар дээн чаа кажарлаашкын» болган.

Ооң-биле кады Мадагаскарга иштики автономияны тывыскан чорук колонизаторларның талазындан тодаргай дүжүп берилишкин болган турбуже, АКФМ-ге баштаткан мальгаш улус демиселин үргүлчүлевишаан турган. Буржуазияның колонизаторлар-биле чөпшээрежилгени кылыр дээр оралдажыышкыннарын ол буруу шапкан болгаш Мадагаскарның долу хамаарышпас болурун негээн.

Эрткен чылдың октябрьда муниципальдыг советтериниң сонгулдаларынга Мадагаскарның депшилгелиг күштери тиилелгени чедип алган: АКФМ-ниң кандидаттары чуруттуң улуг-улуг хоорайларының — Тананариве биле Диего-Суарестиң бөтэргелелдериниң органнарынга олуттарның хөй нуруузун алганнар. АКФМ партияның даргазы Ричар Андриаманджату найысылалдың даргазынга сонгуттурган. Калбак улус массаларның ыйышкыны-биле Мальгаш республиканың президентизи Фильбер Цираная Мадагаскарга улам калбак политиктиг хосталганы тыпсырын 1959 чылдың декабрьда Францияның чазаандан негээн. Францияның чазак төлөөлери биле мальгаш төлөөлериниң арызынга чугаалажыышкыннар эгелээн, ол чугаалажыышкыннар Мадагаскарга хамаарышпас чоруктуу тыпсыр дугайында дугуржулгаларга ат салганы-биле бо чылдың апрель 2-де доозулган. Ол дугуржулгалар даштыкы харылзааларның талазы-биле мальгаш чазактың эргелерин калбартырын, КНО-га ооң төлөөлекчилиг болурун, француз генералдарның удуртулгазы-биле национал армияны тургузарын көрүп турар. Республиканың чамдык шериг баазаларынга болгаш аэродромнарынга бодунуң шериглерин тургузар эргени Францияга база-ла хевээр арттырып берип турар.

Мадагаскарга хамаарышпас чоруктуу тыпсырының негелделериниң дугайында медээни ортулукка янзыбүрү утка-биле көрүп турган. Мальгаштың мөөрөңгей үеелдиг буржуазиязының болгаш чазактың бодалын илередип турар солуннар француз чазакты дыка-ла мактап турганнар. Мальгаш хөй-ниитиниң демократтыг болуктериниң бодалы чортан өске болуп турган. АКФМ партияның органы «Имунгу вауваў» солуннуң бижип турары болза, Мадагаскарга политиктиг хамаарышпас чоруктуу тывыскаңы мальгаш улустуң улуг тиилелгези болзажок, ортулукта колониализмниң туруштары дыка күштүг болуп ам-даа артыышаан турар, а мальгаштарның политиктиг хамаарышпас чоруу ам-даа бүрүн эвес. Мальгаш улус болза колониализмнин бүгү артыышкыннарын бүрүн чайладыры дээш, Мадагаскарга политиктиг хамаарышпас чоруктуу чугаа чокка тыпсыры дээш, ооң экономиктиг депшилгези дээш бодунуң демиселин үргүлчүлээр деп, үк солун түңнеп бижээн.

Л. КОРНЕЕВ.

Афганистанда Гиндукуш деп даг артын дамчыштыр автомашиналар оруун Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тудуп турар. Ооң тудуунда совет тускай эртемниглер болгаш хөй санныг совет техника ажылдап турар.

Чуруктa: оруктуң тудуунда экскаваторнуң чүдүүлгеде ажылдап турары.

А. Бирюковтуң тырттырган чуруу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Июльдуң 22-де Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы катап эгелээш, Конго Республикага удур Бельгияның агрессиязын холбаштыр Чөвүлелдиң ооң мурнунда хүлээп алган резолюциязының күүселдезиниң дугайында КНО-нуң чингине секретарының илеткелин чугаалажып көрген.

Хуралга бир дугаарында Тунистиң төлөөлекчизи М. Слим чүве чугаалаан. Чаа күрүненің девискээр талазы-биле бүдүн чоруунга болгаш политика талазы-биле хамаарышпас чоруунга кыжаныг болу берип болгу дег кандыг-даа үүлгедиглерни кылбазынче бүгү чурттарны Тунистиң төлөөлекчизи кыйырган. Цейлоннуң төлөөлери-биле кады резолюция төлевилелин ол киирген. Бодунуң шериглерин ең дүргени-биле Конгодан үндүреринче Бельгияның чазаан ол резолюция төлевилелинде кыйгырып турар.

Конгода дүшкүүрлүг чоруктуң кол чылдагааны болза ында бельги шериглериниң туруп турары-дыр деп Цейлоннуң төлөөлекчизи чугаалааш, ол шериглерни ең дүргени-биле оон үндүрерин кыйгырган.

Ооң соонда Польшаның төлөөлекчизи Левандовский чүве чугаалааш, ок-чемзектиг болгаш эки-турачы шериглерлиг польша судноолар Конгода чеде берген дээр дугайында нүүлдүг шуугаазыннарны ол сойгалап илереткен. Конго дугайында айтырыг талазы-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлерин Бельгия ажыы-биле тоон көрбейн турар дээрзин демдеглээш, Конгонуң девискээринден бельги шериглерни үндүреринің ылавылалдыг хуусааларын айтып турар резолюцияның совет төлевилелин Польшаның төлөөлекчизи деткээн.

Кежээки хуралга Италияның, Англияның болгаш Францияның төлөөлекчилери чүве чугаалааш, Конго Республикага удур Бельгияның чепсектиг агрессиязын ажыыбиле шынзыдып турганнар.

Ооң соонда ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов сөс алгаш. Конго дугайында айтырыг талазыбиле Совет Эвилелиниң туружун хажыдарын болгаш аныяк республикага удур бельги чазактың агрессчи үүлгедиглерин шынзыдарын оралдашкан барыын талакы күрүнелерниң чүткүлдериниге ойтур шавыышкынны берген. Сөөлгү неделяда Конгода байдал экиживээн дээрзинче Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кичээнгейин В. В. Кузнецов утлаан. Чогуур хемчеглерни албас чүве болза, ол чуртка оон-даа улуг халаптыг болуушкуннар калбарып болур деп ол чугаалаан.

Эквадорнуң төлөөлекчизи чүве чугаалаан соонда Тунистиң болгаш Цейлоннуң киргени резолюцияны Айыыл чок чорук Чөвүлели бир үн-биле хүлээп алган. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң бельги шериглерни үндүрер дугайында резолюциязын саадал чокка күүседиринче Бельгияның чазаан Айыыл чок чорук Чөвүлели ол резолюцияда кыйгырып турар болгаш хоойлуну база корум-чурумну катап тургузар, бодунуң бүрүн эргезин боттандырар талазы-биле Конгонуң чазаанга моондак таварыштыра берип болур кандыг-даа үүлгедиглер кылырындан дадагалзаарын, Конго Республиканың девискээр талазы-биле бүдүн чоруун болгаш политика талазы-биле хамаарышпас чоруун божаңнадып болгу дег кандыг-даа үүлгедиглерни кылырындан дадагалзаарын бүгү күрүнелерге санаалдап турар.

Тунистиң болгаш Цейлоннуң резолюциязын бир үн-биле хүлээп алганын холбаштыр совет төлөөлер бодунуң киирген резолюция төлевилелин бадылаашкынга киирерин негевээн.

Бадылаашкынның дугайында чүве чугаалааш, Тунистиң болгаш Цейлоннуң кады киирген резолюциязы дээш ССРЭ-ниң төлөөлери балылаан болза-даа, Конгодан бельги шериглерни үндүреринің хуусааларының талазы-биле ол резолюция четпеслерлиг болуп турар кылдыр санап турар бис дээрзин В. В. Кузнецов чугаалаан. Доп-дораан—каш-ла хонук иштинде бельги шериглерни Конгодан үндүрген турзун дээш бүгү хемчеглерни КНО-нуң чингине секретары алган турар боор дээрзинге идегелин ол илергейлээн.

Күрүнелерниң иштики хереклеринге холгаарлаар эргени Каттышкан Нациялар Организациязынга бергени ол кылдыр база чуртта иштики хоойлуларның болгаш корум-чурумнарның талазы-биле харыысалганы ол бодунга алганы ол кылдыр үк резолюцияны ынчаар көрүп болбас деп чүвени Кузнецов демдеглээн. Конго дээрге хамаарышпас, бүрүн эргелиг күрүне болгай, ынчангаш Конгога хамаарышкан бүгү-ле айтырыгларны шиитпирлээри ол республиканың чазаанның шуут хереэ болур дээрзин ол медеглээн.

Конго Республиканың премьер-министринин медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң Аккрадан (Гана Республиканың найысылалы) дыннатканын өзугаар алырга, Конго Республиканың премьер-министри Патрис Лумумба Нью-Йоркче бар чыда орук айы-биле Аккрага доктаагаш, парлалгага медеглел кылган. Каттышкан Нациялар Организациязынга «Конгонуң хосталгазының хереэн камгалаар болгаш Конгода өзулуг байдалды делегейниң хөй-ниитизинге дыннадып бээр бодалдыг мен» деп ол чугаалаан. «Мээң чазаамның политиказы боду төлептиг болурунга, тайбыңга болгаш күш хереглевезинге» үндезилеттинген турар деп Лумумба чугаалаан. Ооң-биле кады Конгога болган бо болуушкуннуң үнген дөзу «колониалдыг шынарлыг» болган дээрзин премьер-министр демдеглээн.

АВГУСТА УРАН-ЧЕЧЕН ЧАА КИНО-ЧУРУКТАР

Чогаалчы Вера Панованың сураглыг тоожузун өзугаар тургустунган «Сережа» деп кинофильмни «Мосфильм» киностудиязы үндүрген. Ол кинонуң кол-кол рольдарын ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи шаннадың лауреаты Сергей Бондарчук, кино көрүкчүлеринге сурагжаан актриса Ирина Скобцева олар ойнааннар.

Ажык далайга чоруп чораан совет судно бир-ле катап айыыл-халап болганының сигналын алган. Далайжылар айыыл-халапка таварышкан даштыкы суднонуң пассажирлериниң амы-тынын ап, дуза көргүскеннер. Ол болза «Бистиң амы-тынывысты камгалап көрүңер» деп украин кино-тоожу ол.

«Часны чаңныктар» деп белорус кинофильм бир аныяк совет хереэжен кижиниң берге нарын салымхуузунуң дугайын тоожуп турар. Бо фильмниң маадыры Ольга болза фашистиг дарлалдың дорамчылал-базымчаларын туруштуу-биле чурттар эрткен эрес-маадырлыг, тура-соруккур совет кижи.

«Канонерскиден келген оолдар» деп фильм Канонерск ортулуктан келген пионерлерниң, комсомолчуларның солун болгаш ажыктыг ажыл-херектериниң дугайын чугаалап турар. Ол ортулук Ленинградтың чоогунда турар.

Латвияга колхозчу тургузугуну хевирлеттинип тургустунганына «Илзе» деп кино тураскааттынган. Ол фильмни Риганың киностудиязы Анна Броделениң «Чүректиң ханы-биле» деп сурагжаан романын өзугаар кылып үндүрген.

«Бразилияның аялгалары» деп фильмден кино көрүкчүлери бразиль кадарчыларының ыянгылыг аялгаларын, эстээн танцыларын, ырларын таалап дыңнап алырлар.

«Ийиги чечектелиишкин» деп калбак экранныг баштайгы узбек кинофильм Голодный ховунуң кур черлерин шингээдип ап турар кижилерни алдаржыдып турар.

Чепсекти эңгере будуреринде летхип турар идегеттерни «Ак хан» деп кино-чуруктаны сойгалап турар.

Шак ол ханы идея-утказыт, харын-даа өөредиглиг фильмни Герман Демократтыг Республиканың «Дефа» деп киностудиязы Харальд Хаузерниң шиизин өзугаар кылып үндүрген.

Удавас областың киноокраннарынга «Чаа Дели» деп ийи кезектиг индий фильм үнүп өгелээр.

«Синдбадтың чедиги аян-чоруу». Ол болза тоол өзугаар кылган америк кинофильм. Кайгамчыктыг чараш Париса кара-сагыштыг илбичиниң холунга кирер. Ынчангаш Парисаны ол илбичи мырынай чөгенчиг бичии кылдыр хуулдуруптар. Чүгле ынакшылдың күжү кыстың биеэги чараш овур-хевирин эңгирип шыдаар. Тоолчургу маадыр Синбад демги илбичиниң үүгедиин чаза шаптар. Бо бүгүнү ол фильм чугаалаар.

Бо чылдың августа бистиң чуртувуска көрей фильмнерни көвүдеп көргүзер деп турар, чүге дээрге Көрейни япон эжелекчилериниң аспалдан хостаанының 15 чыл ою болуп эртер болгай. Ол алдарлыг хүнге «Таптыг-ла 9 шак турда» деп уран чечен чаа көрей кинофильм экраннарга көстүп келир.

«Бабетта дайынче аттанып тур» деп француз кино-комедияны көрүкчүлер сонуургап көөрлер. Хөдел-айбычы чорган аныяк-чалыы Бабетта хенертен немец тыылга барып эрестиг разведчик болу бээр. Ол кысты фашистиңнин эжелеп алганы Парижке самолёт-биле чедирип каар. Бабетта немец тыылга чеде бергеш, гестапо начальнигиниң бүзүрелин чаалап ап, ынчангаш алган даалгазын күүседип шыдаптар.

Август айда бичии киночуларның кичээнгейинге «Ижзэнзирен Мишка», «Илбичи үннер», «От тынып турар даг» деп чижектиг солун-солун кинолар база экраннарга көстүп үнер.

М. МАМОНОВ.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областка булуттагылап каап турар, шоолуг чаашкын чок хүн болур. Хат өй-тавында. Агаарның температуразы областка — 24 — 29, а Кызылга —27— 29 градус чылыг.

Редакторнуң ораланчызы Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Шынчы өөнуктер» — эртенгиниң 10 шакта; «Кончаа сүрген чолаачылар» — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: «Андарган кур чер», 1-ги кезээ— — 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Төрээн чуртундан ыракка» — 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Суворов» — 1.15 шакта; «Музыка төөгүзү» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Садта кинотеатрга: «Сөөлгү болгаш баштайгы хүн» — 5, 7, 9 шактарда.

Хамаатыларга дыңнадыры болза:

Ыяавыла онаар (страхование) камгалал төлевиринге немештир көдээ черлерге кылдыр эдилээринге хамаатыларга хамаарышкан тудугларның эки-тура камгалалын база кылыр.

ХАМААТЫЛАР! Тудугларның эки-тура камгалалынын керээлерин чарынар.

Шынзылгалар алырда болгаш керээлер чарарда Күрүненің камгалал инспекциязынга азы ооң агентилелинге барынар.

Күрүне камгалалының Тыва областа эргелели.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыны.

ССРЭ биле Югославияның аразында консул керээзинге ат салганы

БЕЛГРАД. (СЭТА). Чоокта чаа маңаа Совет Эвилели биле Югославияның арызында консул керээзинге ат салыышкыны болган.

Керээге ат салганнар болза: совет таладан—ССРЭ-ниң Югославияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини И. К. Замчевский болгаш югослав таладан — даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретарладының элчини Л. Радованович.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00888. Чагыг № 1739. Культура эргелелиниң типографиязы.